

rostra

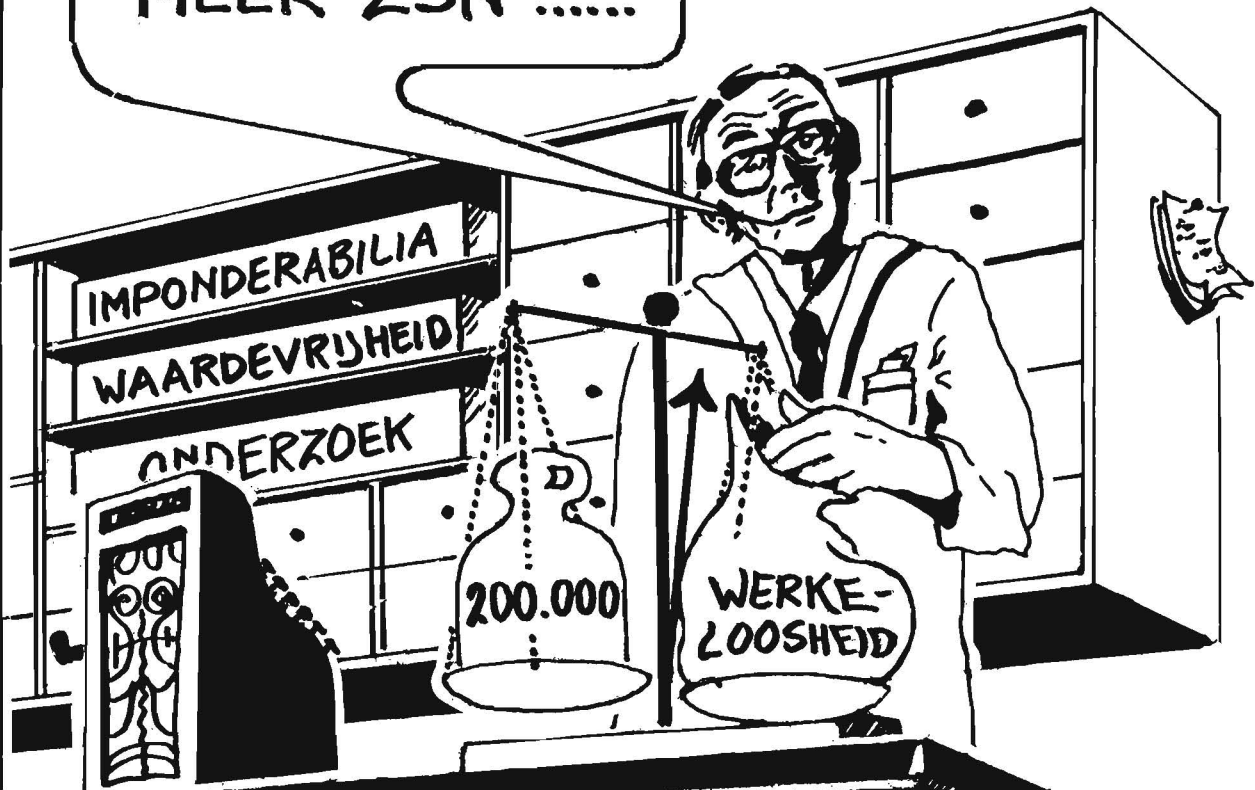
JUNI

1977

nr 55

WETENSCHAPSWINKEL

MAG HET IETS
MEER ZYN ?.....

rostra

blad van de
economische
faculteit

jaargang '76-'77

redactie

Pieter Beemsterboer
Annegreet van Bergen
Kees de Boer
J.G. Lambooy
Herman van Oorschot
Ton van der Peet
Paul Rupert
Hein Vrolijk

adres

Jodenbreestraat 23
Kamer 1324
tel. 5254017
SEF, tel. 5254120

postadres

Jodenbreestraat 23
Kamer 2167
Amsterdam

illustrator

Onno Kraft van Ermel
Andra Picka

Adreswijzigingen moeten
gestuurd worden naar
Studentenadministratie

drukkery

drukkerij Kaal,
Nieuwe Herengracht 61

inhoud

Wetenschapswinkel	pag. 3
'De agoog'	7
'En Toen Zei Die Ander'	7
Studiereis IJsland	8
Rond/uit de raad	9
Verslag van een studiereis naar Zweden: bedrijfsdemocratisering	10
Seminar A.G.E.	13
Papervervangende werkgroep VAD	13
Uitgelezen	14
Korrostrapondentie	16
brief Prof. Verburg	16
brief Prof. de Wolff	16
brief vakgroep Micro	17
In Memoriam M. Goedings	17
propedeuse	17
Stuart Holland	18

Deze Rostra bevat o.a. een aantal reacties op het in nummer 53 gepubliceerde artikel "Pais kiest voor de wetenschap". De Rostraredactie acht het niet wenselijk om inhoudelijk op deze kwestie in te gaan.

Ten aanzien van de ondertekening merkt de redactie op haar beleid in overeenstemming te zullen brengen met het Fakulteitsraadbesluit van 9-2-76. Dit betekent dat er alleen artikelen worden gepubliceerd, die ondertekend zijn door de schrijvers/schrijfsters, dan wel door een bepaalde groepering, maar dan alleen onder vermelding van het feit dat de namen van de verantwoordelijke schrijvers/schrijfsters bij de redactie bekend zijn. Hoewel hier een Rostra Culpa op zn plaats is, betreurt de redactie dat deze kwestie niet eerder is opgerakeld dan nu, bij een controversieel artikel. Immers in de loop der tijd zijn al meerdere "anonieme" stukken gepubliceerd.

De redactie vindt het spijtig dat de reacties eerst in dit nummer gepubliceerd konden worden. Dat vindt zijn oorzaak in het vrij lange Rostra-productieproces. Wanneer u uw Rostra in de bus krijgt, heeft het volgende nummer al aardig vaste vormen aangenomen en een week later is die vorm al definitief. Reacties dienen dan ook binnen een week na verschijnen bij ons binnen te zijn, willen ze nog geplaatst kunnen worden in het daarop verschijnen nummer.

Dat is met de volgende Rostraniet het geval, want net als u, gaat de redactie met vakantie. Wij hopen dan voldoende inspiratie op te doen om een nieuwe jaargang tot stand te brengen in samenwerking met zoveel mogelijk leden van de fakulteitsgemeenschap.

Wellicht laat u in de vakantie uw gedachten ook eens gaan over het wel en wee van Rostra en besluit u eindelijk wat u al zo lang had willen doen: toetreden tot de redactie. Dat komt mooi uit; want wij zoeken nieuwe redactieleden, zowel van de zijde van de staf als van de studenten. Neem eens contact op met één van de redactieleden of richt uw sollicitaties aan Rostra, p/a Jodenbreestraat 23, kamer 2167, alwaar ook uw vakantiegroet wordt ingewacht.

Wij groeten u vanaf deze plaats met een welgemeend: PRETTIGE VAKANTIE.

MET DANK AAN DE TYPISTES.

AKTIEGROEP NOTA

Aan alle vakgroepen

Amsterdam, 2 juni 1977.

Geachte Dames en Heren,

Hierbij bieden wij U de nota Studieverbetering van de A.G.E. aan. In deze nota is een evaluatie gemaakt van het bestaande studieprogramma per onderdeel uit de propedeuse en het kandidaats. Aan deze evaluatie zijn tevens een aantal suggesties verbonden ter verbetering van deze programma-onderdelen. Deze suggesties zijn vooral van belang in het kader van de uitvoering van het herstruktureringrapport. Wij verzoeken U de voor U relevante onderdelen uit de nota Studieverbetering te bespreken en ons zo mogelijk over het resultaat hiervan in te lichten. We zouden dan op basis van deze nota en uw commentaar graag, op niet al te lange termijn, een gesprek met U willen voeren over de mogelijkheden tot realisatie van onze suggesties. In afwachting van uw commentaar verblijven wij,

hoogachtend,
namens de Aktiegroep-Ekonomen.
(P.A. de Vrije)

WETENSCHAPSWINKEL:

"democratisering en vermaatschappelijking gaan samen"

Met Loet Leydesdorp had ik een gesprek over de rol van BWA/VWO in dit initiatief

De BWA heeft al jaren gewezen op een tweetal complexe ontwikkelingen, nl. dat er een sociale vraag naar onderzoek is, welke niet wordt opgevangen in het huidige economische systeem, en bovendien dat er een kritische grens van institutionalisering nodig is om zinvol onderzoek te kunnen doen. Dat wil zeggen, dat de sociale vraag afwijkt van de zo te noemen economische vraag en dat er voldoende kapitaal voorhanden moet zijn om onderzoek te financieren. Dat laatste is alleen het geval bij overheid en bedrijfsleven; maatschappelijke minderheden, welke niet over kapitaal beschikken, tellen daarbij niet mee. Een andere belangrijke ontwikkeling is, vooral de laatste jaren, het toenemend aantal werkloze academici. De BWA heeft er daarom steeds voor gepleit om m.n. in de overheidsfeer werkgelegenheid te creëren voor wetenschappelijke onderzoekers, ten dienste van groepen als de vakbeweging, actiegroepen, derde wereld-groepen e.d. Aanvankelijk is de TAP (tijdelijke arbeidsplaatsen)-regeling ingevoerd, welke nooit goed van de grond is gekomen, en die nu al weer enige tijd is afgeschaft. Jammer, want de verwachting is dat het aantal werkloze academici, met name in de maatschappij-kritische hoek, nog verder zal stijgen.

kontra-expertise

Bij bovenstaande ontwikkelingen kwam, vooral na de opheffing van het onderzoeksbureau van de drie samenwerkende vakcentrales, NVV, NKV en CNV, vanuit het FNV, een groeiende vraag naar kontra-expertise. De BWA/VWO is zich daar o.m. mee bezig gaan houden. En wanneer we na twee jaar kijken naar een groep als "Veiligheid en Gezondheid", werkend voor de Industriebond NVV, dan mogen we gerust stellen dat het zeer bevredigend funktioneert.

Dan is er nog een vierde belangrijk punt als faktor in de oprichting van de wetenschapswinkel. Dit betreft de vrijwel voltooide analyse van de kanalen, waarlangs onderzoek gestuurd en verdeeld wordt. Het is hieruit aantoonbaar dat universitair - en ook niet-universitair - onderzoek in een aanwijsbare wetenschappelijke elite-struktuur, die sociaal geïntegreerd is met toplagen van verschillende bedrijven (m.n. de science-based industry) en ook d.m.v. tweede-geldstroom-organisaties en wetenschappelijke adviesraden sterk beheerst worden.

De OECD heeft daarover nog niet zo lang geleden cijfers gepubliceerd, waaruit blijkt dat meer dan 20% van de universitaire hoogleraren een industriële achtergrond heeft (zie ook Vrij Nederland van 26 mei jl.). Een goed voorbeeld hoe dat met de toewijzing van onderzoek toegaat, is het nat.-lab. van

Philips (vaste stof-fysica). Daar wordt vooral uit concurrentie-overwegingen een zeer flexibel onderzoeksbeleid gevoerd; wetenschappers worden regelmatig op nieuwe sporen gezet. Resultaat is, dat veel theoretische problemen blijven liggen en men ze ook bewust laat liggen. Deze problemen worden dan doorgeschoven naar de Universiteiten, waar de studenten door hiermee te leren werken, meteen vertrouwd raken met de zeer bedrijfsgerichte problematiek en een goed potentieel vormen voor Philips.

verdeling van onderzoek

Deze vier punten brachten de mensen bij elkaar tot dit initiatief, vanuit min of meer verschillende maatschappijvisies.

En hieruit groeide toen, binnen de BWA/VWO-groep, het IMGO-voorstel (Instituten voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek). Aanvankelijk stond een belangrijk deel van de initiatiefgroep tot deze instituten nogal afwijzend tegenover een funktioneren van deze instituten in universitair verband. Dit mede op grond van een aantal zeer kwalijke ervaringen aan de Universiteit van Utrecht en Nijmegen. Illustratief daarvoor is, dat de koördinator van de BWA-Industriebond NVV-werkgroep "Veiligheid en Gezondheid", die werkelijk prima werk deed en nog wel in zijn vrije tijd, toch om deze aktiviteit is ontslagen als medewerker Milieukunde aan de Universiteit van Utrecht. Even kwalijk is dat de werkgroep "Projektonderwijs" aan dezelfde Universiteit, die nog niet zo lang geleden de Billiton-kwestie aanpakte, door de subfaculteit formeel is opgeheven en van al zijn voorzieningen beroofd, en dat is niet mis. Dit verklaart een belangrijk deel van de skepsis bij de IMGO-groep.

tegenwerking

Dat desondanks besloten is om de weg open te houden naar de Universiteiten, komt doordat o.m. Groningen en Amsterdam betere perspectieven bieden om interuniversitaire instituten op te bouwen, welke zouden passen in het IMGO-plan, wat ook beoogt om aansluiting te zoeken op universitaire ontwikkelingen.

De wetenschapswinkel is een initiatief, bedoeld om te bemiddelen tussen maatschappelijke minderheden als buurt-aktie groepen en vakbonden en onderzoekers, studenten en docenten aan de universiteit van Amsterdam. Februari 1977 is in de universiteitsraad een motie aangenomen, waarin gevraagd werd om een subsidie van 30.000 gulden en 2 formatieplaatsen beschikbaar te stellen als eerste aanzet in de oprichting van de wetenschapswinkel.

Met vertegenwoordigers van de BWA (bond van wetenschappelijke arbeiders), van het Cowo (onderwijsresearch), en van de Asva (Algemene studenten vereniging amsterdam) had ik onderstaande gesprekken over de achtergrond en de bedoeling van dit initiatief.

De BWA, Bond van Wetenschappelijke Arbeiders, en het VWB, Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers, werken samen in werkgroepen, o.a. in de wetenschapswinkel-werkgroep aan de Universiteit van Amsterdam.

Het VWO is opgericht in de jaren vlak na de 2e Wereldoorlog, o.m. als reactie op het gebruik van de atoombom op Hiroshima. De BWA is ontstaan in de Zestig jaren, als component van de hele democratiseringsbeweging aan de Universiteiten en heeft dan ook een veel duidelijker socialistische signatuur.

Beide organisaties werken op concrete punten in werkgroepen zeer nauw samen en vormen tezamen een ledenbestand van ongeveer 1.800 wetenschappers.

perspectieven

Nauwelijks was toen het IMGO-voorstel gedrukt, of het bleek dat de ASVA en het Progressief Personeel al in die richting dachten; open universiteit, met de nadruk op onderwijs, hoewel ze toch ook wel aandacht hadden voor de onderzoekskant.

Toen dan op 1 februari 1977 bij de Begrotingsbehandeling in de Universiteitsraad van Amsterdam een motie werd aangenomen, waarin f 30.000,- en 2 formatieplaatsen beschikbaar werden gesteld voor wetenschapswinkel-werk en bovendien in verschillende bèta-faculteiten al soortgelijke experimenten draaiden, werd besloten om het Wetenschap en Samenleving-overleg (W en S) helemaal om te bouwen tot wetenschapswinkel-overleg en daarmee volle steun aan het ASVA/PP-plan te geven.

Hiermee werd tevens perspectief aan het W en S-werk gegeven.

asva- steun

Belangrijk om te noemen is, dat de ASVA zich op het laatste BWA-kongres voor 100% opstelde achter de plannen en alles zou doen om hierover discussies in het LOG en de rest van het hoger onderwijs aan te kaarten. Ook de vakbeweging, m.n. het FNV, maakte duidelijk dat zij liever het bestaande onderzoekspotentieel binnen het bereik van hun vraagstellingen zouden zien komen en dat zij hieverig waren voor het opzetten van nieuwe onderzoekskapaciteit. Op langere termijn moet dit echter niet uitgesloten worden geacht.

openbreken

Wanneer we kijken naar de mogelijkheden van wetenschapswinkel-werk aan de Faculteiten en Subfaculteiten, dan zijn die zeer beperkt, althans binnen het huidige onderzoeksprogramma. De bereidheid van de staf om hierin naar het wewi-idee verandering te brengen, zou best eens hard kunnen tegenvallen. Denk maar eens aan de carrière-, strakke promotie-planning en het gevestigde onderzoeksbeleid. Onze opzet moet dan ook zijn, om, wáár die bereidheid bestaat, via de politieke kanalen - raden en commissies - ruimte voor op maatschappelijke minderheden gericht onderzoek te creëren. Belangrijk daarin is ook dat de vakgroepen worden opengebrouwen, dat nu eindelijk eens getracht wordt om, samen met studenten, het tot nu toe vrijwel autonome onderwijs- en onderzoeksbeleid om te vormen. Dit alles moet het mogelijk maken dat er een reële democratisering van het onderzoek op gang komt. De kansen daarop zijn vrij groot, vooral gelet op de positieve uitspraken van Minister Trip van Wetenschapsbeleid. Ook binnen de PvdA heeft de laatste twee jaar een ombuiging plaatsgevonden, waaruit blijkt dat de spreiding van kennis en macht niet alleen betrokken moet worden op de onderwijskant, maar ook op de onderzoeksmogelijkheden.

garanties

De 40 onderzoeksaanvragen, die tot nu toe zijn binnengekomen, zijn nog lang niet allemaal geplaatst. Wel zijn er afspraken met o.a. de politicologen en fysici. In deze fase is het enorm belangrijk om contacten met de faculteiten op te bouwen, met staf en studenten, die bereid zijn om aan dit soort onderzoek nu of in de toekomst mee te gaan werken.

De wetenschapswinkel heeft in eerste opzet een zuiver bemiddelende functie tussen de klant en de potentiële onderzoeker. Daarnaast zal zij erop moeten toezien dat er duidelijke afspraken worden gemaakt over de vorm en de duur van het onderzoek. Belangrijk is dat de continuïteit en de kwaliteit en de bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten naar de klant gewaarborgd zijn. In de voortgangskontrolle zal de wewi-staf dan ook duidelijk een vertegenwoordigende rol voor de klant vervullen, omdat deze anders wel erg zwak komt te staan. Temeer daar in het verleden maar al te vaak is gebleken dat groepen studenten, die heel enthousiast met onderzoek begonnen, het na verloop van tijd toch lieten afweten. Dit heeft veel onderzoeksvragers toch huiverig gemaakt om zonder meer met groepen studenten in zee te gaan.

Afgezien natuurlijk van al die projecten die op dit moment, ook ten behoeve van allerlei minderheden, heel goed draaien. Maar waarvoor zowel naar de klant als naar de studenten t.a.v. studie-kompensatie, puntenwaardering e.d. nauwelijks garanties bestaan.

imgo's

Slaagt deze opzet, dan komt er waarschijnlijk erg veel 'werk aan de winkel'. Mocht dit niet zo zijn, dan moet misschien toch gedacht worden aan de opzet van een IMGO binnen de Universiteit.

Hoe het gaat lopen, hangt nu in belangrijke mate af van de respons uit de Faculteiten, de medewerking van raden, vakgroepen, studenten en docenten!

Over de verhouding maatschappelijk relevant - wetenschappelijk onderzoek wil ik nog wel zeggen, dat namelijk dat, wat wetenschappelijk is, toch zeer sterk bepaald wordt door het internationale forum, m.n. in de VS. Desondanks moet het mogelijk zijn om creatief een stuk intelligentie in te zetten voor problemen die niet vanuit de gevestigde wetenschapswikkeling worden geformuleerd. Gaat dit niet, bijv. omdat vakgroepen niet mee willen werken, dan blijft er de optie om nieuwe onderzoeksmogelijkheden en daarmee nieuwe werkgelegenheid te creëren. Minister Trip heeft al toegezegd, om de onderzoeksmogelijkheden te verruimen, op de komende begroting een aantal miljoenen daarvoor te willen reserveren.

innovatie-last

Het IMGO-voorstel moet primair gezien worden als een tegenvoorstel in het kader van de hele herprogrammering van het onderzoek, die na de herstructurering van het onderwijs op stapel staat. Dit heeft natuurlijk sterk te maken met de hele economische situatie, waarbij men afstapt van het idee dat wetenschap een kulturele faktor is, waar je gewoon middelen in moet stoppen met het idee "het levert altijd wel wat op" (de zgn. technology-push-ideology). Men denkt nu veeleer in één market-pull filosofie voor innovatie, waarin zeer onverholven gesteld wordt dat wetenschappelijke technologische ontwikkeling een drijfveer vormt voor marktverwachtingen en nieuwe innovatiemogelijkheden.

Van daaruit moet in de herprogrammering in het kader van een internationale ontwikkeling het nationale potentieel meegenomen worden. Of, zoals Trip dat al meermaals heeft gesteld, dat de overheid een deel van de innovatielast van de industrie moet overnemen, de universitaire mogelijkheden moeten worden afgestemd op die van het bedrijfsleven, waarbij binnen de voorgestelde sektorraden (overheid, bedrijfsleven, universitaire en niet-universitaire onderzoekers) een tripartite overleg en gelden daarvoor op gang moet komen.

Tekend is dat men wat dit betreft in Duitsland al veel verder is in het opzetten van door de overheid zwaar gesubsidieerde projektorganisaties, een ont koppeling van onderwijs en onderzoek. De vorm waarin dit onderzoek moet plaatsvinden, zal vaak multi-disciplinair moeten zijn. En dit raakt meteen de hele universitaire organisatie, de vaak onwerkbare scheiding tussen en opdeling in kleinere vakgebieden, ondergebracht in faculteiten en subfaculteiten. Ook heeft dit direkt te maken met de centrale inter-faculteit en daarbinnen met het instituut voor de filosofie, waaraan naar onze idee de oude functie teruggegeven zou moeten worden.

kontinuiteit en

Gesprek met Boudewijn Bekkers, medewerker van het Cowo; hij is één van de initiatiefnemers bij de oprichting van de wetenschapswinkel aan de UvA.

Met de wetenschapswinkel wordt beoogd om aan te sluiten bij de onderzoeksvraag van aktie-, buurt-, milieugroepen en vakbonden, c.q. die maatschappelijke minderheden, die geen band hebben met onderzoeksmogelijkheden. Wij trachten dit te stimuleren door publiciteit aan dit initiatief te geven en contacten te leggen met onderzoeksgroepen en onderzoeksvragers. De wetenschapswinkel moet heel letterlijk worden opgezet in die zin, dat bijv. aktie- en buurtgroepen gemakkelijk over een drempel geholpen worden, d.w.z. dat men met z'n onderzoeksvragen een winkel binnenstapt. Dat moet natuurlijk niet opgevat worden in de zin dat de klant even onderzoeksresultaat uit het rek kan pakken, maar wel als één van de middelen om de afstand tussen de universiteit en de maatschappij erbuiten te verkleinen.

Op langere termijn moet dit leiden tot een systematischer band met dergelijke groepen, waardoor het hele onderzoeksbeleid een ander karakter kan krijgen.

institutioneel kader

Door de wetenschapswinkel krijgt maatschappelijk relevant onderzoek, dat bijv. al langer door groepen vanuit de sociale faculteiten en sommige bèta-faculteiten gedaan wordt, ook wat meer steun vanuit een institutioneel kader, m.a.w. wetenschappers die dit soort onderzoek willen integreren in hun onderwijs, krijgen hiermee een aantal handvaten. Voor de vakgroepen betekent dit dat zij in de opzet van hun onderwijs- en onderzoeksbeleid rekening moeten houden met dit soort onderzoeksvragen van studenten dan wel vanuit de wetenschapswinkel zelf.

aanvragen

De criteria, waarop besloten wordt voor welk onderzoek wel en voor welk onderzoek niet via de wetenschapswinkel bemiddeld kan worden, zijn nog niet zo scheidt omschreven. Op dit moment werken we met een aantal min of meer theoretische uitgangspunten, in de praktijk moeten die dan nader omschreven worden. Logisch, want het opstellen van criteria is een hachelijke zaak; bovendien vergt het enorm veel tijd en dan is het nog maar de vraag of ze in de praktijk zelf effectief blijken te werken. Wel staan in de UR-motie d.d. 1 februari 1977 al een aantal uitgangspunten geformuleerd t.a.v. de criteria voor de klant.

De klant mag niet in staat (kapitaalkrachtig genoeg) worden geacht om zelf onderzoek te financieren; hij mag geen winstbejag ten doel hebben; hij moet in principe in staat zijn om met de resultaten van het onderzoek te werken zodanig, dat het bijdraagt tot de spreiding van kennis, inkomen en macht. Daarnaast werken we met een aantal pragmatische criteria voor de aanvragen, die betrekking hebben op: aansluiting op het kennisniveau binnen de universiteit; de termijn waarop het onderzoek klaar moet zijn e.d.

„kwaliteit staan voorop”

In de gesprekken tussen klant, wetenschapswinkel en onderzoeker moet dit uiteraard verder uitgewerkt worden.

„Wir sind die Kommission, die prüfen soll, ob hier rationell gearbeitet wird!”

Zeichnung: Wolter / Welt der Arbeit

onderzoekers

Wanneer een docent en/of een groep studenten kenbaar maken dat zij aan een bepaald onderzoek willen werken, dan volgt in eerste instantie een gesprek met de wetenschapswinkel. Daarin wordt geprobeerd de probleemstelling nader te formuleren; er wordt gekeken naar de mate van onderzoekbaarheid door deze groep dan wel door of met andere disciplines binnen de universiteit; de tijd die voor het onderzoek uitgetrokken kan worden.

In zo'n gesprek is echter de hardste eis dat de onderzoeksgroep continuïteit van het onderzoek kan garanderen.

beleid

Wat wij beogen naar de vakgroepen toe is dat, door gerichte informatie, zij een uitspraak kunnen doen over 'wij willen wel/in principe wel meewerken aan onderzoek van de wetenschapswinkel'. Zodat wij weten welke vakgroepen meedoen en wij daar met onderzoek aan kunnen komen.

Tweede probleem is dat we niet met een stok achter de deur kunnen zeggen tegen de vakgroepen "Jullie moeten onderzoek voor de wetenschapswinkel doen". Daarom is het belangrijk, dat studenten en docenten, met onderzoek van de we-wi in de hand, tot ombuiging van het vakgroepbeleid proberen te komen, bijv. door te werken naar een uitspraak dat 5 à 10% van het vakgroeponderzoek ten behoeve van de wetenschapswinkel gedaan wordt of dat zij bepaalde soorten onderzoek van de we-wi ook gaan doen. Nu is het niet alleen zo dat vakgroepen onderzoeksinitiatieven kunnen en moeten nemen, ook studenten zijn welkom. Alleen moeten de studenten niet denken, dat ze niet door ons achter hun voddens gezeten zullen worden.

Want dat - zoals nu regelmatig gebeurt - studenten naar één of andere actiegroep toestappen en zeggen "wij willen dat en dat onderzoek wel doen", dat voor de helft of helemaal niet uitvoeren of dat slechts zien als een leuke skriptie-opdracht, waar zo'n actiegroep later niets meer aan heeft, dat kan gewoon niet.

Onlangs heeft de wetenschapswinkelgroep een rapport gepubliceerd, waarin uitvoerig stilgestaan wordt bij het waarom en hoe van dit initiatief.

Daaruit blijkt onder meer dat er alleen al in 1975 meer dan 40 groepen aan de Universiteit van Amsterdam bezig waren met dit soort onderzoek. Om er maar een paar te noemen: jeugdwerkloosheid, bedrijfsveiligheid en gezondheid, buurtverzet in de Pijp en in de Kinkerbuurt, conflicten over grondgebruik, middenstandsproblematiek, vliegtuiglawaai, luchtverontreiniging, vormingswerk in de vakbeweging, enz.

Onderzoek, dat aangepakt is, niet op grond van het universiteitsbeleid, maar veelal door eigen inspanning van zowel docenten als studenten. Tegenwerking noopte velen zelfs om dit onderzoek buiten de studie te verrichten. Door het oprichten van de wetenschapswinkel kan dit in de toekomst hopelijk onmogelijk gemaakt worden. Dit initiatief is dan weliswaar uniek naar Nederlandse begrippen, in het buitenland, in plaatsen als Roskilde, Bremen, Oldenburg, Wisconsin, Greenbay en ook ten dele in Aalborg, North-east London Polytechnics, Compiegne, Marseille en Kassel richten de Universiteiten zich juist op bovenbedoelde maatschappelijke vragen. Dit vormen te meer redenen - aldus de we-wi-groep in de nota, om dit initiatief serieus te nemen en door eigen bijdragen te stimuleren. Mogelijkheden zijn er genoeg, getuige onderstaande greep uit de lijst van aanvragen, welke onder meer door studenten en docenten van de Economische Faculteit aangepakt kunnen worden. Contactadres voor nadere informatie en om zelf mee te werken in de we-wi-groep is:

Chris van Koppe,
Chemie en Samenleving,
J.H. van 't Hoff Instituut,
Nieuwe Achtergracht 166, K.237
Amsterdam.

Er moet dus ook naar de aanvragers een garantie bestaan dat er goed kwalitatief verwerkbaar onderzoek gedaan wordt, dat het afgemaakt wordt, dat er een strakke tijdsplanning gehanteerd wordt en er gezorgd wordt voor een goede begeleiding.

De we-wi is dan bereid om hulp te verlenen bij de opzet, maar eist wel dat er driemaandelijks een onderzoeksverslag op tafel komt.

structuur

De structuur van de wetenschapswinkel moet het mogelijk maken dat er effectief gewerkt kan worden, dat er garanties gegeven kunnen worden. Zoals nu de plannen eruit zien, moet er een Algemeen Bestuur komen, waarin voor 50% mensen van de Universiteiten en voor 50% mensen vanuit buurt-, actiegroepen en vakbeweging zitting hebben. Zij bepalen algemeen beleid, algemene criteria en zij verzorgen controle op de financiële gang van zaken. Daaronder komt dan een Dagelijks Bestuur, van waaruit twee werkgroepen gekoördineerd worden.

De ene werkgroep houdt zich met name bezig met de inventarisatie van onderzoeksprojecten, het zetten van advertenties, het leggen van contacten. De andere werkgroep richt zich op studenten en docenten om informatie te verzorgen en onderzoek te plaatsen.

- Cijfers over buitenlandse arbeiders in de bio-industrie. Wat kost de bio-industrie.
- Wat zouden bepaalde welzijnsverbeteringen voor dieren in de bio-industrie kosten.
- Problemen van rechtsvormen van (multinationale) ondernemingen.
- Wat betekent rendement voor alternatieve bedrijfjes.
- Ervaringen met zelfbestuur in bedrijven (alternatieve bedrijfjes).
- Mogelijkheden voor het aanboren van nieuwe subsidie-kanalen voor alternatieve bedrijfjes.
- Mogelijkheden voor maatschappelijke beheersing van investeringen (welke organen zijn er voor nodig; welke gevolgen voor de werkgelegenheid).
- Voor- en nadelen van arbeidstijdverkorting.
- Verdeling van de beschikbare arbeid (bestaat er een tendens dat de bestaande arbeid geïveerd en verzaard gaat worden).
- Ontwikkeling van de kwaliteit van de arbeidsplaats, van de arbeidsvoorwaarden, en van de werkstructurering.
- Overheidsbeleid t.a.v. werkgelegenheid; mogelijke alternatieven die de vakbeweging kan aandragen.
- Inkomens- en vermogensherverdeling.
- Rol en functie van de overheid.
- Investerings- en werkgelegenheid in bedrijfstakken vaar de Industriebond NVV op gericht is.
- Medezeggenschap in kleine bouw-, hout- en meubelbedrijven.
- Gevolgen van rationalisatie in de bouw (systeembouw) voor de werknemers.
- Invloed van multinationalisering in de bouw; gevolgen voor werkgelegenheid.
- Welke eisen stelt renovatie-bouw aan de werknemers.
- De invloed van part-time arbeid in de detailhandel.
- Hoe zit het distributiesysteem in elkaar bij de detailhandel.
- De ontwikkeling in de detailhandel dat een aantal grotere zaken zelf een groothandelsfunctie gaat vervullen.
- Wat is de (evt. ook internationale) positie van de groothandel.
- Jeugdwerkloosheid.

Op lagere termijn moeten er subgroepen per thema gevormd worden, waarin dieper op de onderzoeken wordt ingegaan, zodanig dat er ervaringen worden uitgewisseld en dat de onderzoeksmethoden en de kwaliteit inhoudelijk bediscussieerd kunnen worden.

interdisciplinair

Op langere termijn moet hiermee o.m. een interdisciplinaire discussie op gang komen, want dat is het probleem met dit soort initiatieven. Juist omdat veel onderzoek een interdisciplinair karakter heeft door de vaak bredere probleemstelling, vereist dit een hele organisatie om mensen uit verschillende richtingen bij elkaar te krijgen en te laten samenwerken. Daaraan gaat eigenlijk een hele discussie vooraf, want wanneer mensen uit de bèta-faculteiten over onderzoek praten met mensen uit de sociale faculteit, worden er heel verschillende begrippen gebruikt en er is sprake van andere onderzoeksmethoden. In zo'n subgroep moet voor dit soort discussies een platform ontstaan, waarmee d.m.v. verslagen in bredere kring verder gewerkt kan worden.

procedure

Wanneer studenten/docenten mee willen werken aan bepaald onderzoek, dan is de gang van zaken als volgt:
Schrijven naar de wetenschapswinkel; deze organiseert dan een bijeenkomst met onderzoeksvragers, onderzoeker en vertegenwoordiger van de we-wi, waarop de voorwaarden en de probleemstelling ten aanzien van het onderzoek nader vastgesteld worden. Hierin wordt al of niet tot onderzoek besloten. Er wordt dan een tijdsplanning gemaakt; de onderzoeksvraag wordt bekeken; begeleiding en voortgangsverslagen worden geregeld. De garanties/afspraken worden dan vastgelegd in een soort standaardcontract waarop teruggegrepen kan worden wanneer er iets fout mocht gaan bij het onderzoek.

Voorkeur voor studenten in een bepaalde studiefase of uit een bepaalde studierichting is er niet. Er zullen best onderzoeken zijn die door propedeusestudenten gedaan kunnen worden, bijv. een eenvoudig stukje literatuuronderzoek of meer routine-matig onderzoek verwerkt in praktikum-vorm. Belangrijke voorwaarde blijft dat men er echt serieus aan wil werken.

Wat de soorten onderzoek betreft moet dus een onderscheid gemaakt worden naar:

- routine-matig onderzoek;
- literatuuronderzoek;
- fundamenteel onderzoek.

Voor fundamenteel onderzoek zijn dan ook meer gekwalificeerde studenten en docenten nodig. De drie-deling, die hier is gemaakt, moet natuurlijk niet zo strikt worden opgevat; het kan best voorkomen dat dit drie fasen vormen in eenzelfde onderzoek.

uitgangspunten

In dit gehele project is voor het cowo vooral van belang dat studenten in hun studie onderzoekservaring krijgen, inzicht in praktische problemen en bepaalde aspecten van hun latere beroep leren kunnen.

Naast natuurlijk het uitgangspunt dat er betere verdeling van onderzoekspotentieel aan de universiteit tot stand komt, met name ten dienste van maatschappelijke minderheidsgroepen.

Vooraf voor het onderwijs aan de economische faculteit lijkt me dat van belang, omdat ook uit onderzoeken die we als cowo daar hebben verricht blijkt, dat er natuurlijk onderzoek tijdens en in verband met de studie wordt gedaan. Aan veel van de aanvragen die we tot nu toe binnen hebben gekregen, kan in jullie faculteit een nuttige bijdrage worden geleverd en komt zodoende ook ten goede aan het onderwijs.

stimulans

Belangrijke stimulans voor dit project is bovendien dat medewerkers van het cowo als onderwijsresearchgroep besloten hebben om een belangrijk deel van hun onderzoekswerk via de wetenschapswinkel te plannen.

+++++-----

"inbraak in universitaire verhoudingen"

Gesprek met ASVA-woordvoerder in de initiatiefgroep tot de wetenschapswinkel. Chris Blom.

De ASVA waardeert dit initiatief zeer positief, getuige ook wel de wetenschapswinkel-motie, die onlangs met steun van ASVA en Progressief Personeel is aangenomen in de Universiteitsraad. Achtergrond hiervan is, dat wanneer je kritiek hebt op het wetenschappelijk onderzoek, je niet mag blijven steken in het kritiseren van de gebruikswaarde ervan. Bijvoorbeeld tegen de industrie zijn, omdat onderzoek daar verricht, gebruikt wordt tegen de belangen van de arbeiders en je daarmee laten verleiden tot het opzetten van alleen maar kontra-expertise, een tegenwetenschap, en je zodoende beperkt tot een morele kritiek, zou een te enge opstelling betekenen. Nee, het gaat er juist om kritiek te leveren op de verhoudingen waarbinnen wetenschap bedreven wordt, met als doel democratisering van de structuur waarbinnen wetenschap zich afspeelt, van het niveau van vakgroepen tot aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Dit is het startpunt van de ASVA-houding bij de wetenschapswinkel. En in dit kader moet ook de kritiek op het aanvankelijk voorgestelde IMGO-plan van de BWA-VWO gezien worden, waarin in eerste instantie gedacht werd aan buiten-universitaire instituten ten behoeve van een stuk kontra-expertise. De IMGO's kunnen echter in een bepaalde fase van kritiek onder bepaalde verhoudingen best een belangrijke functie vervullen, daarvan zijn talloze voorbeelden op te noemen (SOMO, De Kleine Aaarde, de BWA-groep Veiligheid en Gezondheid - K.d.B.) Een ander aspect is dat studenten en docenten, die in dat onderwijs zitten door de opzet van buiten-universitaire instellingen moeilijk te betrekken zijn bij kontra-expertise en dit ook moeilijk kunnen benutten in het demokratiseringsproces aan de Universiteiten.

onderzoeks - potentieel

Een ander belangrijk gegeven waarmee je zit, is dat de Universiteit over het grootste potentieel aan onderzoekers beschikt, waardoor buiten-universitair veel moeilijker fundamenteel kritisch onderzoek is te doen, waarvoor vaak dure apparatuur en kostbare voorzieningen nodig zijn.

Wetenschapswinkels vormen naar ons idee veelmeer dan de IMGO een inbraak in de Universitaire verhoudingen met de mogelijkheid om bij te dragen aan de democratisering en institutionalisering van dit soort maatschappelijk relevant onderzoek. Er zullen dan ook op zeker moment harde noten gekraakt moeten worden, wanneer het gaat om het vaststellen van onderzoekprogramma's, waarbij de rol van het vakgroepbestuur zeker ter discussie zal staan.

De steun van de ASVA bestaat onder meer in het meedenken in de wetenschapswinkelgroep, buiten de motie waarmee op de Universiteitsbegroting middelen voor dit initiatief zijn vrijgemaakt. Daarnaast moet er, wil dit initiatief slagen, een samenwerking tot stand komen

tussen studenten en wetenschappelijk personeel en ook met het Progressief Personeel, en mogelijk met de TAS. Want het is duidelijk dat we op een bepaald moment in aanraking komen met de bevoegdheden op grond van de WUB. Op korte termijn moet de motie uitgewerkt en uitgevoerd worden en binnen de Faculteiten in de Raden en Commissies eb door informatie naar studenten en docenten moet getracht worden om het vakgroepbeleid en dus ook de structuur om te buigen. Wij verwachten juist op het punt van bevoegdheden op vakgroepniveau een harde strijd.

onderwijsdruk

In het kader van de herstructurering van het onderwijs en onderzoek heeft Den Haag blijkbaar de uitspraken van de OECD ter harte genomen, waarin sprake is van de konstatering dat er een te grote druk van het onderwijs uitgaat op het onderzoek. Daarvan zijn o.m. de bezuinigingen op het wetenschappelijk onderwijs een gevolg, ook omdat het onderzoek in Nederland veiliggesteld moet worden (zie de uitspraak van Loet Leydesdorp (BWA) over de rol van de overheid in het innovatieproces op onderzoekgebied - K.d.B.)

Door bezuinigingen op het w.o. tracht het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de studententoeleef in te dammen en daarmee middelen vrij te maken voor onderzoekskapaciteit. De waarschuwingen van Staatssecretaris Klein dat er efficiënter gewerkt moet worden en dat dat niet kan wanneer de studententoeleef steeds maar toeneemt, wijzen heel sterk in die richting.

Via organisaties als ZWO kan dan weer heel selektief geld aan onderzoek besteed worden.

Deze overwegingen liggen ook ten grondslag aan de scheiding van onderwijs en onderzoek binnen de Universiteit, welke een onderdeel vormt van de herstructureringsplannen van Staatssecretaris Klein.

front

Tot voor kort is er begrijpelijkerwijs weinig aandacht besteed aan het onderzoeksbeleid. De aandacht, ook van de ASVA, was voornamelijk gericht op het onderwijsbeleid in het licht van de hele herstructurering van het onderwijs.

De integratie onderwijs-onderzoek met de verschuivingen van bevoegdheden m.b.t. de verdeling kan mijns inziens een goede basis vormen om tot een front van progressieve krachten te komen.

vervolg op pagina 7

DE AGOOG

Fusie moeilijkheden ? De agoog draait er zijn hand niet voor om!

Nou hadden ze toch alles mooi voor elkaar. Ze hadden een reorganisatieschema en een planningscommissie en een coördinatieteam en ze hadden de afdelingen gemaakt tot divisies en de filiaalhouders waren branchemanagers geworden en het hooft van de verkoopafdeling noemden ze nou sales-manager en ze hadden een salespromoter gekregen en een field engineer en een divisiestaf en een coördinator en een sociale staf en een produktiemanager en een medische staf en ze hielden dagelijks een stafbespreking en om de andere dag een chefsbespreking en tweemaal per week een vergadering van de ondernemingsraad en minstens éénmaal per week een vergadering van de personeelscommissie en eenmaal in de veertien dagen een pleno vergadering van de personeelsraad.

abc

Dat deden ze daar allemaal en nog liep het niet, aldus een beschouwing in ABC-Informatie. Ze haalden er een bedrijfsadviesbureau bij en dat zou de totale organisatie nog eens helemaal doorlichten. Niet gewoon natuurlijk, maar pragmatisch. Via de dualistische gespreksmethodiek. Om de mensen tot elkaar te brengen. Om de vrije expressie te maximaliseren. Ze pasten ook de modernste begeleidingsmethode toe. Voor elkeen ingebouwde promotiekansen. En niet dat jaagsysteem, niet die overwaardering van het economische. De mens centraal, het gaat om de mens. Niet om de competitie, niet het: de één tegen de ander uitspelen. Werken in teamverband. Daarom ook geen individuele beoordeling voor de eventuele promotie, alleen maar beoordeling in groepsverband. En natuurlijk niet dat keiharde systeem van beloning naar prestatie en nog minder beloning naar geleverde produktie. Ook beloning in groepsverband. En rekening houdend met het prestatievermogen en de instelling van de betrokkenen.

pech

Ze hadden ook winstdeling willen toepassen, maar daar is niets van gekomen. Pech, puur pech. Dat zal je nou altijd zien. Nou heb je het allemaal prachtig voor elkaar met die divisies en die manager en die inspraak en dat groepsverband, je hebt keurig je public relations in orde en piekfijn je sociale begeleiding en dan wil je dat alles bekronen met een voortreffelijke uitgebalanceerde winstdeling en dan wordt er een winstdeling ontworpen die werkelijk subliem is en verdomme nog an toe dan wordt er geen winst gemaakt. En zo'n ongeluk komt nooit alleen want dan ontstaat er ontevredenheid, dan ontstaat er onbehagen. En dan raken er mensen gefrustreerd. Want het is nou allemaal wel mooi met die divisies, en die boards en die promoters, maar er raakt iets mis met de communicatie. Ze begrijpen elkaar niet. En ze vertrouwen elkaar niet. En dan vergaderen ze daar weer over en dan begrijpen ze elkaar helemaal niet en dan vergaderen ze nog eens en zo wordt het één grote ellende.

ALLES WEER VROLYK EN VREE OP DE JODENBREE ?

---Probeer het eens met jullie agoog.
---Onze wat ?
---???
---Je maakt me toch niet wijs dat jullie geen agoog hebben, dat wil zich een modern, progressief bedrijf noemen. Kijk eens m'n beste; zonder agoog gaat het niet. Je begint met herstructureren en hervormen en reorganiseren en hergroeperen en evalueren en coördineren en democrati-

**DAT WAS
HEEL
SLIM**

seren en dan begrijpt niemand er meer iets van en dan komt de agoog en die zorgt voor een agogische begeleiding. Dan wordt het een groter rotzooitje, maar op niveau, progressief en eigentijds. De agoog zorgt er voor dat de door een amateuristische opzet van de maatschappijhervorming ontstane pan wordt omgezet in een progressief intellectueel gestructureerde bende. Dat is waarachtig geen kleinigheid, maar een beetje agoog draait er zijn hand niet voor om.

ingezonden door Kees ten Broek

vervolg van pagina 6

Waar de ASVA zich in dit stadium mee bezig zal gaan houden, is het meewerken aan een grondslagen-onderzoek; welke de verhoudingen zijn, waarbinnen zich wetenschap afspeelt; welke politiek er precies gevoerd wordt; wat wetenschap betekent in een samenleving. Tegelijkertijd moet je je dan afvragen wat een progressieve houding moet zijn t.a.v. onderwijs- en onderzoeksbeleid. Deze zaken zullen vastgelegd worden in een Nota, welke waarschijnlijk samen met het Progressief Personeel eind van dit jaar wordt uitgebracht. In deze nota kan het niet blijven bij een analyse, maar moet ook een alternatief, een perspectief geboden worden, wat als basis kan dienen voor verdere stappen. Hoe dat verder uitgewerkt wordt, zal afhangen van de opstelling van de fracties binnen de Faculteiten. Maar -ijken we naar het wetenschapsbeleid in Nederland en dus ook buiten de Universiteit van Amsterdam, dan is het van belang om de discussie hierover aan te slingeren in het LOG (Landelijk Overleg Grondraden), waarin de ASVA deelneemt en het LOHBO (Landelijk Overleg Hoger Beroepsopleiding). Een ander belangrijk aspect in de frontvorming tot een progressief beleid op dit punt zullen de contacten via de ambtenarenbonden, o.a. ABVA, met de vakbeweging zijn.

KdB.

Waarom zou een econoom in vredesnaam naar IJsland reizen? Nu, om ongeveer dezelfde reden als andere toeristen. (Plus nog een paar extra redenen, waarover straks.) IJsland is namelijk een fantastisch land. Driemaal zo groot als Nederland, maar met nauwelijks meer inwoners dan Eindhoven en daarvan woont dan nog de helft in en om de hoofdstad Reykjavik. De rest in tientallen stadjes en vissershavens langs de kust. Zodoende is het grootste deel van het land praktisch onbewoond.

natuur

Ruwe natuur tref je er aan, met gletschers (de grootste van Europa), enorme lavavelden (waar de astronauten hebben getraind voor de maanlanding), eindeloze steppe- en berglandschappen met brede, glasheldere rivieren (waar je veilig uit kunt drinken) en de meest imposante watervallen van heel Europa.

En op tientallen plaatsen geysirs (een oorspronkelijk IJslands woord), door warme bronnen gevoede meertjes (ideaal voor openluchtzwemmen), borrelende fumaroles en andere tekenen van vulkanische activiteit. Een aantal jaren geleden is zelfs even ten zuiden van IJsland een gloednieuw eiland uit de zeebodem opgerezen. Vulkanische krachten hebben van oudsher hun stempel op IJsland gedrukt. Ook in positieve zin.

Zo'n dertig kilometer beoosten Reykjavik heeft men bijv. stoom- en warmwaterbronnen benut om een grootscheepse kassencultuur van de grond te krijgen. In de subtropische kastemperatuur is het zelfs bij wijze van curiositeit gelukt bananen te kweken. De warme bronnen voorzien Reykjavik (en steeds meer andere plaatsen) van een natuurlijke centrale verwarming, zonder een spoor van luchtverontreiniging. Elders zorgen waterkrachtcentrales voor overvloedige electriciteit. Zodat al met al de atmosfeer, de lucht op IJsland van een voor ons ongekende zuiverheid is.

monocultuur

De visserij is de kurk waarop de economie drijft. Tegen de negentig procent van de export bestaat uit vis en visproducten. Vandaar dat de kwestie van de 200-mijlszone een zaak van levensbelang voor IJsland is geweest. De bemanning van de kustwachtboten, die kort geleden nog een soort zeeoorlogje met de Engelsen hebben uitgevochten, kan in het land dan ook weinig kwaad meer doen. En wanneer de patrouilleboten in de haven van Reykjavik liggen, trekken ze drommen trotse IJslanders. Het levenspeil op IJsland is - voor zover in geld te meten - niet sterk verschillend van bij ons. Maar de ontwikkeling van het prijspeil is er uiterst opmerkelijk.

hyperinflatie

Jaar in, jaar uit kent men er inflatiepercentages van dertig tot vijftig procent per jaar. Een hyperinflatie, die z'n oorzaak vindt in de sociale en economische structuur van het land. Ook opmerkelijk is dat die hyperinflatie nauwelijks tot werkloosheid heeft geleid die economen vertrouwd met de modellen van ons Centraal Planbureau zouden verwachten.

In dat verband is er trouwens nog wel meer opmerkelijks voor een econoom op IJsland. Hoe bijvoorbeeld kan een moderne economie blijven draaien bij inflatiecijfers van vijftig procent per jaar? Wie brengt er nog geld naar de spaarbank? Wie is zo gek om in zulke omstandigheden nog geld uit te lenen? Bestaat er nog "geldillusie" of kijkt iedereen door de "geldsluier" heen? Hoe calculeren bedrijven? Hoe houdt de overheid de eindjes bij elkaar? Kortom, wat betekent zulk een prijsontwikkeling voor het economisch en maatschappelijk leven? Ziedaar een aantal vragen waarop - naast alle touristische opmerkelijkheden - een IJslandreis de econoom antwoord kan geven.

Voor diegenen die IJsland en z'n karakteristieke problematiek willen leren kennen, stellen we ons voor in de tweede helft van juni 1978 een IJslandreis te organiseren. Thema: leven met (hyper)inflatie.

new york

Aangezien retours Luxemburg-New York met Loftleidir de voordeligste manier zijn om op IJsland te komen, ziet het voorlopig schema er als volgt uit:

1e dag: Amsterdam-Luxemburg-Reykjavik.
2e t/m 11e dag:

- in Reykjavik: Ministerie van Financiën en de Visserij, Centrale Bank, Economisch Onderzoekbureau, Coöperatievezen, Universiteit van IJsland (Economische Faculteit), werkgevers- en werknemersbonden.
- aan de Noord- en Westkust: visserijhavens (o.m. walvisvangst).
- in Zuidwest IJsland: benutting van geysirs enz. voor kassenteelt, centrale verwarming.
- in het binnenland: waterkracht- en geothermische centrales, vulkanische activiteiten.

12e dag: Reykjavik - New York.

13e t/m 15e dag:

- in New York: autoriteiten van de Federal Reserve Bank, Wall Street, Columbia University (Economische Faculteit).

16e en 17e dag: New York - Luxemburg - Amsterdam.

Nog een paar kanttekeningen tot slot.

- 1) Reykjavik is een (vooral rond het weekend) levendige mini-metropool, maar het reizen op IJsland zal ons door vaak moeilijk begaanbare en onbewoonde streken brengen. Laarzen en/of bergschoenen en aangepaste kleding zijn daarbij geen luxe. In Reykjavik zal vermoedelijk in studentenhuisen kunnen worden overnacht. Zeker in het binnenland zullen we berghutten of tenten voor lief moeten nemen.

met micromeer kans

- 2) Op IJsland zullen we ons per bus/jeep (en vliegtuig) verplaatsen. Mede gelet op de accommodatiemogelijkheden gaan onze gedachten uit naar maximaal 20 deelnemers. Vereist is dat men het tentamen micro II voor het kandidaatsexamen heeft behaald. Zijn er meer aanmeldingen dan plaatsen, dan zullen degenen die het tentamen micro-economie in de doctoraalfase hebben afgelegd, voorrang krijgen. En voor het overige zal de volgorde van aanmelding doorslaggevend zijn.
- 3) Wat de kosten betreft mikken we op een eigen bijdrage van omstreeks 600 gld.

vakantie

- 4) Wie het verblijf in New York wil verlengen zal dat tijdig moeten meedelen, maar - voor zover thans te overzien - bestaat daartoe alle gelegenheid.

aanmelding

- 5) Het is i.v.m. de voorbereiding noodzakelijk reeds nu te weten of en in welke mate er interesse bestaat voor deze IJsland-(New York-)reis. Er zullen in Rostra uiteraard nog wel meer mededelingen over volgen. Maar diegenen die interesse hebben, worden verzocht dat een dezer weken al mondeling of schriftelijk mee te delen aan Drs. J.S. Schoorl, vakgroep micro-economie, kamer 3169. In een later stadium (na de zomer) zal men zich definitief kunnen aanmelden en zal er een eerste gesprek van potentiële deelnemers plaats vinden.

A. Pais.

rond/uit de raad

Het nieuws van de faculteitsraad van 23 mei laat zich inderdaad reduceren tot de nieuwe samenstelling van de FR. De agenda was al na een kleine 3 uur vergaderen afgewerkt en dat is zo'n minimum dat de inhoud van de besprekingen daarmee al bijna is afgedaan.

De verkiezingsuitslag geeft meer stof tot naperen. Belangrijkste wapenfeit is natuurlijk de zetelwinst van de Aktiegroep Economen, waarmee deze nu is gegroeid van 4 naar 5 zetels. Met 5 van de 6 studentenzetels is de AGE nu zelfs de grootste fractie in de raad. Voor de volledigheid even de hele uitslag (tussen haakjes de zetelverdeling van vorig jaar):

I Voor de studentengeleding:

Aktiegroep Economen 5 zetels(4)

Werkgroep Economen 1 zetel (2)

II Voor de geleding van het wetenschappelijk personeel:

Partij van de Economisten

3 zetels(3)

Economische Faculteitsbelangen

4 zetels(4)

III Voor de geleding van het technisch

en administratief personeel(TAS)

Progressief Personeel 1 zetel (1)

beoordeling

Een beoordeling van zo'n verkiezingsuitslag is uiteraard een hachelijke zaak als alleen de uiteindelijke uitslagen kent en niet (bijv. door enquêtes) inzicht hebt in de beweegredenen van de kiezers. Dat noopt tot een flinke soberheid in de beoordeling. Eén ding is echter zeker: de uitslag mag niet los gezien worden van het angstwekkend lage opkomstpercentage bij de studenten.

Maar zo moeilijk het al is om de motivaties achter de verkiezingsuitslag te doorgronden, veel moeilijker is het nog om iets zinnigs te zeggen over de motivatie van de niet-stemmers. In het algemeen kan men echter wel zeggen -maar dat is een tautologie- dat de kiezers (niet-stemmers) onvoldoende gemotiveerd zijn om te gaan stemmen. Ofwel men acht zich niet geroepen om überhaupt te stemmen, ofwel-maar dat is dan weer een soort deelverzameling van het eerstgenoemde- er is geen groepering die in staat is de kiezers (niet-stemmers) tot het uitbrengen van een stem te bewegen. Een andere, iets positievere verklaringsgrond zou erin kunnen liggen dat de kiezer (niet-stemmer) zich geroepen acht om niet te stemmen, d.w.z. bewust, gemotiveerd niet stemt. Dat is de benadering die vaak gehanteerd wordt voor steun aan de bewering dat de kiezer het dominerende beleid, c.q. het beleid van de dominerende (grootste) partijen steunt. Twijfelachtige redenering omdat niets de kiezer ervan weerhoudt om z'n steun tot uitdrukking te brengen in een stem. Eerder zou je daarom moeten durven erkennen dat de kiezer niet stemt omdat hij alle kandidaten, groeperingen afwijst. Weliswaar zou hij dat in principe door een blanco stem tot uitdrukking kunnen brengen maar het is begrijpelijk dat de kiezer zulks niet de moeite waard acht.

Alles tesamen genomen (ofwel de kiezer acht zich geroepen om niet te stemmen, ofwel de kiezer acht zich niet geroepen om wel te stemmen, en de uitslag van de verkiezingen te beïnvloeden) zou ik toch een paar voorzichtige conclusies willen trekken.

erkenning

Ik vind in de uitslag een erkenning van het feit dat studenten hun invloed op de bestuurlijke gang van zaken (de belangenbehartiging van de studenten op dat niveau, via de faculteitsraad) in de faculteit slechts werkelijk gewaarborgd achten bij de Aktiegroep Economen. Daarmee wordt nog eens bevestigd dat de AGE inhoud heeft weten te geven aan daadwerkelijke belangenbehartiging van de studenten. Daaraan wil ik wel onmiddellijk toevoegen dat dat voor de kiezer voornamelijk voortzetting verdient voor wat betreft de werkzaamheden van de AGE op het gebied van concrete verbeteringen van de studie (studie-inhoudelijk zowel als wat de studievorm betreft) De indruk is -niet zozeer rechtstreeks op grond van de verkiezingsuitslag alswel door gesprekken met studenten- onontkoombaar dat acties op andere terreinen zoals de inkomenspositie van studenten voor een groot aantal studenten minder vanzelfsprekend is. Dat betekent niet dat de AGE zich daarvan in de toekomst zou moeten onthouden maar wel dat de directe sfeer van de belangen van studenten (in de Economische Wetenschappen) de kiezer duidelijk meer aanspreekt. Weliswaar bestaat er op dat gebied geen tegenstelling tussen de AGE en "de kiezer" maar het is wel een feit dat de AGE haar taak van belangenbehartiging/studentenvertegenwoordiging ruimer opvat dan door een groot aantal studenten voor nodig gehouden wordt. Dit laatste vindt óók erkenning in het feit dat de Werkgroepen een grote verkiezingsnederlaag heeft geleden, aangenomen dat dat komt omdat de Werkgroep absoluut niets heeft te bieden op het gebied van belangenbehartiging en vertegenwoordiging van studenten betreffende de realisatie van een goede opleiding in de economische wetenschappen.

genoeg

Genoeg nabeschouwing. De verkiezingsuitslag heeft de Aktiegroep Economen duidelijk opdracht gegeven haar werkzaamheden voor verbetering van de studie voort te zetten. Elders in Rostra moge blijken dat de AGE daarin niets aan het toeval (of anderen) overlaat. Nog voor de uitslag van de verkiezingen heeft de AGE zich twee dagen lang gebogen over de vraag hoe ze haar activiteiten t.a.v. de verbetering van de studie voor het komende jaar vorm moet geven. Naar aanleiding daarvan is een map verschenen met een doorlichting van de Propedeuse en kandidaats die in die twee dagen is besproken en bij verschijning van dit Rostra-nummer is er al gedurende enkele weken een meer uitgewerkte versie in omloop.

Naast deze activiteiten t.a.v. de propedeutische- en kandidaatsstudie heeft de AGE ook een werkgroep ingesteld die in de komende maanden de kwestie van studentenvertegenwoordiging in de vakgroepen moet voorbereiden (t.b.v. besluitvorming in de FR) Kortom de zetelwinst voor de AGE is een prima steun in de rug voor verdere verbetering van de studie. Het komende jaar zal het gelijk van de kiezer moeten bevestigen. Moge de 'thuisblijver' dan ook inzien dat studentenvertegenwoordiging van vitaal belang is voor hun studie en voor de studie van hen die ons zullen volgen. Nogmaals: zonder de invloed van studenten (in de FR zowel als in de vakgroepen) komen er pertinent geen verbeteringen in de studie, eerder verslechtingen! En het opkomstpercentage is daarvoor een belangrijke voorwaarde omdat 35% een wettelijk minimum is, beneden hetwelk de studentenzetels in de FR worden gekort tot minder dan 6! Ook de AGE heeft meer baat bij een Werkgroep die tenminste nog 1 zetel heeft dan een situatie waarin de studenten in totaal over slechts 5 zetels beschikken. Een werkgroep is nl. altijd nog eerder op zijn verantwoordelijkheid jegens de studenten te wijzen dan een lid van het zgn. wetenschappelijk "corps".

Tja en wat de vergadering van 23 mei betreft. Toch even een tweetal punten memoreren. Allereerst mag verwacht worden dat het wetenschappelijk personeel komend jaar (bij Externe Organisatie) wordt uitgebreid met één van de weinige hedendaagse Nederlandse Economen van werkelijk internationaal kaliber. Maar dat is nog even in besloten (ambtelijke) kring. Verder kan worden gemeld dat de FR heeft geweigerd (op initiatief van de AGE) mee te werken aan de machinaties van ons meest archaische universitaire orgaan, het college van dekanen.

hooggeleerd groepje

Dat hooggeleerde groepje had (n.a.v. de kwestie "Smiers") gemeend in de toekomst geen anderen dan profen te moeten toelaten tot promotiecommissies. Volgens de AGE moet de mogelijkheid worden opengesteld dat gewone wetenschappelijke medewerkers op bepaalde wetenschappelijke gebieden deskundiger zijn dan welke prof. ook. Zoals een nieuweling aan het FR.-firmament-Rob de Klerk van de PvdE-het zei: als je er van uitgaat dat een proefschrift op z'n minst een bijdrage aan de wetenschap moet leveren is het zelfs zeer de vraag of er iemand werkelijk in staat is een proefschrift te beoordelen. Maar wetenschappelijke medewerkers zullen in dat opzicht bepaald niet minder gekwalificeerd hoeven te zijn als een hoogleraar. O ja, nog een nieuwigheid in de ambtenarij: om onderscheid te maken tussen besluiten en besluiten is (o.a. bij het College van Dekanen) tegenwoordig het begrip "gemotiveerd besluit" in zwang. Ben ik het nou of is iemand anders het? Alsof besluiten ook uit de lucht komen vallen. Of heeft men zich er recentelijk op betrappt dat men bepaalde zaken in de praktijk gewoon "doordrukt" en dat men zich nog maar zelden van argumenten bedient?!

dennie pit

STUDIEREIS ZWEDEN

'BEDRIJFSDEMOCRATISERING : EEN LIBERALE VISIE'

BEDRIJFSDEMOCRATIE, EEN VISIE OF EEN OVERWONNEN STANDPUNT.

door Dr P.D. Coljee, wetenschappelijk hoofdmedewerker economie bij de juridische faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Het artikel is voortgekomen naar aanleiding van de ervaringen van een studiereis, die Dr Coljee eind april en begin mei naar Zweden gemaakt heeft en moet beschouwd worden als een eerste verkenning.

Opgemerkt zij nog, dat dit artikel geschreven is in het kader van de verkiezingen en een bijdrage tracht te leveren tot een liberale visie op bedrijfsdemocratie.

Dr P.D. Coljee is op 20 november 1927 geboren te Tiel. Hij studeerde economie aan de Gemeente Universiteit en de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Na een aantal jaren werkzaam te zijn geweest in het bedrijfsleven werd Dr Coljee wetenschappelijk hoofdmedewerker bij de vakgroep economie aan de juridische faculteit van de Vrije Universiteit. Coljee is lid van een twaalf staatscommissies, die zich bezighouden met her- en bijscholing van leraren commerciële vorming en is voorts onder-voorzitter van de kamercentrale Amsterdam van de VVD.

Bijgaand artikel verscheen eveneens in het orgaan van de L.S.V.A., een vereniging bestaande uit leden van PvdA, VVD, PPR en D'66, die zich tot doel stelt via lezingen en debatten, vanuit een progressief liberale opstelling, te komen tot een dialoog tussen de verschillende politieke stromingen.

Democratie is de bestuursvorm ener collectiviteit met zelfbestuur, waaraan een groot deel harer leden hetzij direct, hetzij indirect deelneemt en waarbij geestelijke vrijheid en gelijkheid voor de wet gewaarborgd zijn. (1).

1. Definitie en uitgangspunten.

Het lijkt mij een uitdaging te komen met de ter discussie staande vraag of ook wij een visie kunnen ontwikkelen betreffende bedrijfsdemocratie.

Wat mij opvalt in de definitie van Bongger, waarlijk niet een liberaal jurist, is namelijk het onderscheiden van twee belangrijke elementen voor elke vorm van democratie. In de eerste plaats spreekt Bongger van een democratie wanneer een groot aantal leden bij het besturen zijn betrokken, doch niet alleen. Hij grondt dit deel van zijn definitie op het feit dat niet iedereen op een adequate wijze aan alle bestuursprocessen kan deelnemen, omdat ofwel zijn mogelijkheden, ofwel zijn interesse, ofwel beide niet toereikend zijn.

Bongger relateert dus, zij het impliciet, de verantwoordelijke deelname aan de mogelijkheden tot het dragen van verantwoordelijkheid.

Een tweede element is de introductie van het onderscheid directe en indirecte deelname. Indien iedereen ten volle deelneemt aan het besturen van de organisatie (collectiviteit, in de terminologie van Bongger) kan de vereiste

analyse

Tenslotte kunnen wij voor onze verdere analyse nog een belangrijke conclusie trekken uit het feit dat Bongger komt tot een dergelijke definitie. Stelt men namelijk een dergelijke definitie vast dan kunnen we aannemen dat men uitgaat van het principe van de medezeggenschapsmogelijkheid van de mens en dat deze definitie dus slechts bedoeld is om aan te geven in welke mate en in welke vorm. Dit nu is naar mijn mening wel de belangrijkste konklusie die we kunnen trekken: de mens bezit potentieel de mogelijkheid tot het dragen van verantwoordelijkheid, dat is een van zijn wezenskenmerken. Men mag dus wel stellen dat men dit kenmerk miskent en geweld aandoet indien men enigerlei vorm van medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid afwijst. Hierbij maakt het naar mijn smaak geen enkel verschil of men dit wezenskenmerk ontleent aan een bijbels of humanistisch mensbeeld.

Dit principiële uitgangspunt van het mensbeeld en de uitwerking daarvan in Bongger's definitie leiden ertoe dat ik mijn verdere analyse zal baseren op de volgende uitgangspunten.

plan

doelmatigheid van het besturen voor een kleiner of groter deel worden geblokkeerd of belemmerd. Vertaal ik Bongger goed, dan ziet hij bij een overwegend directe vorm van democratie een medezeggenschapschaos ontstaan.

In de eerste plaats is het noodzakelijk het niveau van de (mede-)verantwoordelijkheid en dus de (mede-)zeggenschap te relateren aan de mogelijkheden van de mensen individueel of groepen mensen.

In de tweede plaats zal men de communicatie(-vormen) in de organisatie moeten aanpassen aan de behoeften van het verantwoordelijkheidsniveau.

Tenslotte zal men door een adequate scholing, herscholing of bijscholing de mogelijkheden voor het dragen van (mede-)verantwoordelijkheid moeten stimuleren.

fundament

2. De theorie van de bedrijfsorganisatie.

Ik meen dat de theorie nog steeds het fundament zal moeten zijn voor een praktijkanalyse, maar ik belof de lezer dat dit deel niet het langste en het zwaarste zal zijn.

Welnu, de theorie van de organisatie, zoals die thans in de vele leerboeken tot uitdrukking komt, is van oudsher gebaseerd op de veronderstellingen van de hiërarchische organisatiestructuur, die wij noemen de lijn-staf organisatie. Deze structuur heeft onmiskenbare voordelen, als:

- eenvoud
- eenheid van leiding c.q. bevelvoering
- duidelijkheid
- basis voor een doelmatige werking van de organisatie.

De nadelen van haar meest oorspronkelijke vorm heeft men opgelost door de taken die een te gespecialiseerde kennis vragen, af te stoten naar staforganen dan wel een zekere functie-indeling toe te passen op de hoogste niveau's (personeelssector, productie, marketing, administratie, financiële zaken enz.).

Nu is het zo dat deze basisstructuur op zich niets zegt over het bestaan van democratische verhoudingen. Ook in de hiërarchische opbouw van de lijn-staf organisatie zijn heel democratische verhoudingen te vinden. Een andere zaak is of men deze structuren niet in principe heeft gebruikt om het hiërarchische karakter ook definitief gestalte te ge-

ven. En dit laatste is wel steeds de gebruikelijke toepassing geweest. Een tweede element dat aan de bedrijfsorganisatie een sterk hiërarchisch karakter heeft gegeven, is de bijdrage van Taylor geweest. De grondlegger van de Scientific Management en daaruit voortvloeiende extreme arbeidsdeling en lopende bandproductie ging uit van de gedachte dat een sterke verdeling van taken (bijvoorbeeld carrosseriebouw) in bijzonder kleine en simpele deeltaken de efficiency sterk zou bevorderen en daardoor de produktiviteit sterk zou verhogen. Op zich geen onjuiste gedachte. Kleine en simpele taken zijn snel te leren, behoeven daarom geen hoog ontwikkelingsniveau en kunnen bijzonder efficiënt worden samengevoegd en geprogrammeerd buiten de invloed van de arbeidskracht. Een dergelijke produktieorganisatie heeft echter een hoog ontwikkelde specialistensektor die dan de hiërarchisch optredende "technostruktuur" wordt (2).

taylor

Op de Tayloriaanse denkwijze en de toepassing daarvan in de praktijk zijn, ook in de theoretische literatuur, verschillende reacties gekomen. Met name de zgn. "Human relations school" (3) wijst in haar analyse op het onlosmakelijk verband tussen de fysieke werkracht van de mens en zijn psychische reacties op de werkomgeving.

Abstraheert Taylor ten onrechte van de psychische reacties, de Human Relations School liet na de menselijke kanten van de organisatie adequaat te toetsen in het kader van de organisatiestructuur. Een recente ontwikkeling in de organisatie-theorie, die van het Cybernetisch denken (cybernetica = stuurkunde), tracht naar mijn mening op een niet onverdienstelijke wijze de verworvenheden van lijnstructuur en Scientific Management te combineren met als meest uitgewerkte vorm de zogenaamde zelf-regulerende (zichzelf besturende) produktie of organisatiegroepen. In deze laatste versie van de organisatie-theorie ziet men de organisatie opgebouwd uit eenheden die binnen de eigen werkomgeving en binnen het kader van door de leiding gegeven taak, doeleinden en middelen, zichzelf besturen. Dat betekent het zelfstandig nemen van beslissingen betreffende deze dagelijkse gang van zaken. Tenslotte wil ik in dit verband wijzen op de Amerikaanse organisatie-econoom R. Likart (4), die een dergelijke opbouw tracht te integreren in de oorspronkelijke lijnstructuur.

fundament

proef

Of we het nu triest moeten noemen of niet, maar deze ontwikkeling, in grove en simpele bewoordingen geschetst, siert de organisatie-theorie. Ik zie nu verder af van ontwikkelingen in de thematische denkwijze van de bestuurskunde en de toegepaste systemen van arbeiderszelfbestuur; de eerste omdat zij ons veel te ver voert en de tweede omdat er ontwikkelingen gaande zijn in de richting van het verlaten daarvan.

Voordat ik u nu wil meenemen naar een aantal praktijkexperimenten lijkt een enkele konklusie gewettigd. In de eerste plaats moeten we voorzichtig zijn de traditionele lijn-staf structuur te verlaten. Zij heeft zich ontwikkeld tezamen met de organisatie van de thans hoogontwikkelde industriële en post-industriële maatschappij en daarin bijzonder doelmatig kunnen werken op grond van de onmiskenbare voordelen, die ik u reeds noemde. In de tweede plaats hebben de meer of minder recente ontwikkelingen in het organisatie-denken ons geleerd dat de wenselijke kant van de organisatie zich heel wel laat combineren met de voordelen van de traditionele structuren. (zie Likart). Voor we echter met name de tweede konklusie verder uitwerken enkele opmerkingen betreffende de experimenten.

3. De praktijk.

Uit vele westerse landen zijn experimenten bekend met vormen van zelfbesturende groepen op de werkvloer, ook in Nederland. De rapportering betreffende de Nederlandse experimenten, waarvan niet mag worden gesteld dat zij erg fundamenteel waren, is deels pessimistisch (5), deels optimistisch (6). De pessimistische rapportering baseert zich op de geringe interesse die is getoond bij degenen voor wie dit zelfbestuur bedoeld was, de werknemers op de uiteindelijke productieplaatsen. Als oorzaak wordt primair gewaand het feit dat initiatief, organisatie, begeleiding en uiteindelijke controle berustte bij het management en dat evenals in Noorwegen vele experimenten volledig buiten de invloed van de betreffende werknemers werden voorbereid en uitgevoerd. Oldendorff geeft in veel mindere mate alleen rapportering maar bouwt integendeel zijn betoog generaliserend op vanuit de experimentele ervaring. Van belang is vooral bij hem, dat hij slechts slagen mogelijk acht bij handhaving van de traditionele organisatie-structuur en onder voorwaarde van een werkelijke doelmatige medezeggenschap. Men moet het gevoel hebben dat men wezenlijk invloed heeft en dat daardoor de werkomgeving niet alleen een humaner karakter krijgt, maar dat men tevens een wezenlijke bijdrage kan leveren tot een verbetering van de doelmatigheid.

taak

Veel verder dan de Nederlandse experimenten gaan de Zweedse ervaringen. Ook daar is sprake van positieve en negatieve ervaring, maar veel pragmatischer dan in Nederland past men de experimenten aan de ervaring aan. In vele gevallen is er met betrekking tot het begeleiden van de experimenten en de rapportering ook een zekere samenwerking tussen werkgevers en werknemersorganisaties. Ook de regeling betreffende de taak en samenstelling van de ondernemingsraden was geen wettelijke, maar een private overeenkomst tussen de betreffende organisaties. Deze overeenkomst is thans als gevolg van de nieuwe medezeggenschapswetgeving beëindigd.

De belangrijkste experimenten hebben plaatsgevonden in die takken van industrie die worden gekenmerkt door een extreme mate van taakverdeling en als gevolg daarvan door een hoge mate van eenvoud en eentonigheid van de werkzaamheden.

Juist in deze takken van industrie waren de gevolgen van het Tayloriaanse systeem voelbaar; hoog ziekteverzuim, soms tot 25 à 30% en een hoge mate van personeelsverloop, tot zelfs 65%. Van enkele bedrijven is bekend dat men op elke vier werknemers één extra kracht permanent in dienst had om deze problemen te ondervangen. Een uitgebreide beschrijving van de experimenten zou in dit verband te ver voeren; daarvoor zij verwezen naar de betreffende rapporten (7).

Enkele konklusies uit de vermelde experimenten zijn voor ons echter van belang. Naast de geïnstitutionaliseerde vormen van participatie van werknemers in de besluitvorming, te weten de ondernemingsraad en de werknemerscommissaris, hebben de veranderingen op de werkvloer vooral in Scandinavië wezenlijk bijgedragen tot het verbeteren van de communicatie, efficiency en produktiviteit. Niet omdat de produktiviteit per man is gestegen, dat is nauwelijks mogelijk in de huidige technologie, maar doordat verloop en ziekteverzuim zodanig zijn gedaald, dat veel minder krachten nodig waren.

Formeel is nergens sprake van participatie in de vorm van medezeggenschap. De besluitvorming is in handen van de leiding. Men neemt echter, voor wat betreft het terrein dat men kan overzien, deel aan de besluitvorming. En hier nu ligt de kern van de zaak. Het wel of niet goed functioneren van een ondernemingsraad of werknemerscommissaris ontgaat de man op de werkvloer. Zijn participatie op die werkvloer ontgaat hem niet. Al is er dan, zo zeggen de Zweedse onderzoekers, slechts in formele zin hier en daar werkelijke medezeggenschap, invloed gaat er zeker uit van deze participatie.

structuur

In de tweede plaats heeft men gebroken met een tweetal typische Tayloriaanse elementen, namelijk het prestatieloonstelsel, waarvan men in de toekomst geheel af wil, en de lopende band technologie.

Dit laatste achtte men met name in de auto-industrie niet meer aanvaardbaar in het kader van een doelmatige participatie bij het eigen werk en de daarvoor noodzakelijke job-rotation en job-design. Bij een lopende band systeem is een werkorganisatie waarbij duidelijk sprake is van participatie van de arbeider in de regeling van het werk slechts minimaal mogelijk. In de nieuwe technologie, waarbij autonome groepen voor de produktie van het gehele voertuig verantwoordelijk zijn en ook regelmatig contact moeten hebben met de andere groepen betreffende de aanvoer- en afvoerlijnen, is zelfbestuur in optimale vorm mogelijk.

In de derde plaats is er een belangrijke konklusie te trekken uit de structuur van organisatie en communicatie die thans wordt toegepast op de scheepswerven en fabrieken van Kockums in Malmö.

Men heeft daar namelijk een informatie-systeem ontwikkeld waarbij twee stromen worden onderscheiden; namelijk een informatiesysteem ten behoeve van de besluitvorming van de autonome groepen en een informatiestroom betreffende de besluitvorming die elders (in de leiding) heeft plaatsgevonden of plaats zal vinden. Voor zover deze laatste besluitvorming heeft plaatsgevonden, komt de informatie binnen twee dagen. Achtergrond van dit systeem is dat men, indien men bewust deelneemt aan de besluitvorming, een andere, meer gedetailleerde en intensieve informatie dan met betrekking tot de besluitvorming waaraan men niet bewust, doch ten hoogste indirect deelneemt. Deze laatste konklusie vormt een tweede kernpunt bij een beschouwing over reële vormen van medezeggenschap.

Tenslotte kan worden vastgesteld dat bij mijn weten de experimenten met - of invoering van - vormen van werknemersparticipatie vrijwel nergens de doelmatige werking van de bedrijfsorganisatie hebben belemmerd of geblokkeerd.

In het kader van dit artikel moet ik helaas afzien van de behandeling van de positie van de vakbeweging. De positie van de vakorganisatie bij een organisatiegraad van de werknemers van meer dan 90%, zoals in Zweden, is nu eenmaal een andere dan die bij een organisatiegraad van minder dan 40%, zoals hier te lande (beide exclusief de groep gesalarieerden).

kader

Bedrijfsdemocratie, visie en verantwoordelijkheid.

Kunnen wij uit het bovenstaande: uitgangspunten, theorie en praktijkervaring, reeds een visie opbouwen? Naar mijn mening zeker.

Betreffende de mogelijke verantwoordelijkheid valt het volgende op te merken. Het principiële uitgangspunt van het recht op het dragen van verantwoordelijkheid, ook in het dagelijkse werk, wordt niet ontkracht door slechte ervaringen met optredende inefficiëncies in enkele organisaties. Duidelijk blijkt ook uit de praktijkervaringen dat, wanneer de introductie op een rustige wijze en met een optimale inbreng van de mensen zelf wordt gepleegd en een goede begeleiding plaatsvindt, dit probleem helemaal niet optreedt. De Nederlandse universiteiten zijn zeker geen voorbeeld van een goede aanpak voor een democratische structuur. De (mede-)verantwoordelijkheid in de (bedrijfs-)organisatie is slechts doelmatig te regelen indien men uitgaat van de relatie tussen niveau van verantwoordelijkheid en de mogelijkheden die te dragen. Er zijn in dit kader een tweetal grote misvattingen uit de weg te ruimen. In de eerste plaats de misvatting dat een medeverantwoordelijkheid in principe niet mogelijk is. Ook de vakorganisaties zowel hier als ook in Skandinavië, stellen ten onrechte dat medeverantwoordelijkheid niet mogelijk is, hoogstens het optreden vanuit de werknemers van een controle-organ (personeelsraad).

Er zijn drie vormen van werknemersparticipatie mogelijk:

- geïnformeerd zijn;
- meespreken; en
- meebeslissen.

Men kan het feit dat het een te zware verantwoordelijkheid voor de gemiddelde werknemers zou zijn mee te beslissen over belangrijke investeringen, niet hanteren voor het totaal afwijzen van medebeslissingsrecht.

In de tweede plaats zal men af moeten van de misvatting dat werknemers in alle zaken daadwerkelijk kunnen meebeslissen. Het gaat, zoals ik reeds hiervoor stelde, om een doelmatige relatie tussen niveau en mogelijkheid van medezeggenschap.

Stel we hebben een autonome productiegroep met een afgerond geheel van taken, doeleinden en middelen (zie het opgemerkte in 1.), en ik neem hiervoor als voorbeeld een productiegroep op de scheepswerf, die als taak heeft een deel van de dekopbouw te fabriceren op basis van een computerprogramma voor de betreffende machines. Deze groep is in staat binnen het gestelde kader op een doelmatige wijze verantwoordelijkheid te dragen voor de uitoefening van haar taak. De interne regeling van werkplanning, werkuitvoering en werkcontrole kent directe medezeggenschap. De groep zal hierover adequate informatie moeten ontvangen.

Een medeverantwoordelijkheid voor het vaststellen van een taak, doeleinden en middelen gaat daarentegen te ver, maar betekent dat in het geheel geen invloed? Geenszins.

De leider van de groep mag in staat worden geacht op een doelmatige wijze te kunnen meespreken met betrekking

tot het vaststellen van taak en middelen voor zijn groep (voorliedensysteem) Voor de individuele werknemer is dit een indirecte vorm van participatie (zie definitie van Bonger). Noch de groep, noch de leider (voorman) is in staat verantwoordelijkheid te dragen voor meebeslissen betreffende investeringen in algemene zin. Zij hebben echter zeker behoefte geïnformeerd te zijn daarover.

Wij zien in deze situatie dus duidelijk de twee verschillende informatiestromen; algemene informatie betreffende bedrijfsbeslissingen en gerichte informatie betreffende de eigen beslissingen van de autonome groep. Dit onderscheid en de gerichtheid van de informatie op de specifieke besluitvormingspatronen bij een medezeggenschapstructuur stellen hoge eisen aan degenen, die de informatie moeten verzorgen. Daarvoor mogen we echter niet uit de weg gaan.

Bezien we het voorgaande, dan kunnen we vaststellen dat het gaat om het in de organisatie integreren van een medezeggenschapstructuur geënt op te onderscheiden taken en de daarbij passende mate van verantwoordelijkheid, direct of indirect.

Tenslotte kunnen we vaststellen dat de relatie tussen niveau en mogelijkheid van verantwoordelijkheid sterk wordt beïnvloed, zo niet bepaald, door soort en niveau van opleiding. De noodzaak om de menselijke organisatie te voorzien van een doelmatige medezeggenschapstructuur stelt eisen aan de opleiding. We zullen niet kunnen ontkomen aan een continue scholing, herscholing en bijscholing. Is dit, zoals in Amerika gebruikelijk, over te laten aan de eigen verantwoordelijkheid van de individuele werknemer? Ik dacht dat dit niet mogelijk was. De consequenties van keuze en financiering van een naar mijn mening buiten zijn reële mogelijkheden.

Hier zal door overheid, vakorganisaties en bedrijfsleven een doelmatig opgezet geheel van mogelijkheden moeten worden geboden, centraal gefinancierd.

We moeten als liberalen de taak van de overheid in dit verband niet ontkennen uit hoofde van een vermeende noodzaak tot eigen verantwoordelijkheid voor eigen ontplooiing, en ook niet onderschatten. Een goed voorbeeld is wel dat 20 % van de economiestudenten aan de Zweedse universiteiten, na- of bijscholing ontvangt, op normale wijze gesubsidieerd vanuit het onderwijsbudget. We komen er niet alleen met volwassenenmavo's.

We zullen er nu in dit verband voor moeten waken dat de overheid haar taak gaat overschatten en tot een paternalistisch begeleidingspatroon overgaat. Noch de opbouw van een medezeggenschapstructuur, noch de scholing die daarbij nodig is, kan en mag worden onttrokken aan een stuk eigen verantwoordelijkheid van de werknemer.

Is de bedrijfsdemocratie ook binnen de liberale beginselen aanvaardbaar? Ja, naar mijn mening, juist vanuit de liberale beginselen.

Het is een visie en geen overwonnen standpunt. Wij zullen dit moeten opbouwen in verantwoordelijkheid voor de mogelijkheden van de individuele werknemer en de noodzaak hun een stuk eigen verantwoordelijkheid te geven. Dit behoeft de doelmatigheid van de organisatie niet aan te tasten. Dit laatste is een technisch oplosbaar probleem; dat is mij althans gebleken uit de Zweedse ervaringen.

Literatuur.

1. W.A. Bonger, Problemen der Democratie. (Groningen) 1934, blz. 7.
2. Zie Galbraith, The New Industrial State. (Londen) 1967, Hoofdstuk VI.
3. Zie O.M. McGregor, The Human Side of Enterprise. (Londen) 1960.
4. R. Likart, Nieuwe Wegen voor Leiding en Organisatie. 5e druk. (Amsterdam) 1976.
5. J. Ramondt, Bedrijfsdemocratie zonder Arbeiders. (Alphen a/d Rijn) 1975.
6. A. Oldendorff, Organisatie van Samenwerking in het Bedrijf. 2e druk. (Utrecht) 1976.
7. Een samenvatting is te vinden in het in opdracht van het N.I.V.E. vertaalde rapport van de Zweedse werkgeversorganisatie, S.A.F., getiteld: Werkoverleg en werkstructurering in Zweden. NIVE, publicatie 604, 1975.

ingezonden door Kees ten Broek

AKTIEGROEP OP SEMINAR

De aktiegroep ekonomen heeft op 12 en 13 mei jl. een seminar georganiseerd, dat ditmaal in het teken stond van de studie-inhoud. Daarvoor was reeds enkele maanden een studie-inhoud groepje bezig geweest met de inventarisatie van het studiepakket zoals dat thans aan de studenten wordt voorgeschoteld. Op 23 maart werd door een aantal studenten een discussie gevoerd aan de hand van een vijftal stellingen. Hierin kwamen oude problemen met betrekking tot methodologie en aktualiteit opnieuw ter sprake. Om te horen hoe hier tegen aan wordt gekeken door docenten, werd Rob de Klerk van de Vakgroep makro-ekonomie op donderdagmorgen 12 mei uitgenodigd.

Rob gaf in de eerste plaats een aantal problemen aan waarmee je bij het geven van onderwijs wordt geconfronteerd. Op welke wijze worden discussiepunten in de theorie, in het onderwijs gebracht? Moet dit in de vorm van debates, kritieken of discussies? Op welke wijze integreren we marxistische theorie? Op welke wijze wordt theorie vertaald naar de empirie? Konkrete economische politiek laat zich dikwijls niet eenvoudig vertalen naar de theorie.

Hij noemde als fundamenteel probleem dat de stand van de economische theorie niet zodanig is, dat van een soort grondtheorie kan worden gesproken, die kan worden toegepast op problemen uit de empirie. Wel is er volgens hem sprake van een min of meer algemeen aanvaarde methode van onderzoek, welke het meest aansluiting vindt bij de neo-klassieke theorie voor wat betreft de methode van onderzoek.

theorie

Vervolgens zet Rob uiteen hoe hij op basis van de ideologie die aan de verschillende scholen ten grondslag ligt een indeling heeft proberen te maken, waarbij hij duidelijk de kanttekening plaatst dat hij dit criterium evenals andere niet volmaakt vindt. Hij komt tot het volgende onderscheid:

- 1e. Monetaristen (Friedman/Korteweg); Overheidsingrijpen moet zoveel mogelijk worden beperkt.
- 2e. Neo-klassieken, waarin opgenomen een deel der Keynesiaanse theorie (Meade); genuanceerder t.a.v. overheidsingrijpen.
- 3e. Neo-Keynesiaanse school (Joan Robinson); deze theorie is nog tamelijk abstract en heeft nog maar geringe invloed op de economische politiek.
- 4e. Marxisme (o.a. Baran en Sweezy); met name Baran en Sweezy hebben goede pogingen ondernomen om deze theorie empirische inhoud te geven. In het algemeen is de theorie nog te onderontwikkeld om van invloed te kunnen zijn op de economische politiek.

Rob vindt dat konfrontatie van verschillende scholen centraal zou moeten staan in het onderwijs. Hoe dit moet gebeuren is een vraagstuk dat nog niet is opgelost. Gezocht moet worden naar de beste konfrontatievorm.

Hij waarschuwt ervoor dat aktualisering met behulp van empirisch materiaal om theorieën te kunnen toetsen tot weinig opzienbarende resultaten leidt. Dikwijls zijn theorieën zo zwak falsifieerbaar dat het cijfermateriaal steeds de theorie "bevestigt".

In de d...
ding van...
pen ter...
tatiestu...
klassiek

dat "de" ekonomie een verzameling van theorieën is, waarvan een deel gemeen heeft dat dezelfde methode wordt toegepast. Aandacht voor de methodologie kan zo tot meer éénheid in de theorie leiden.

Een ander argument voor methodologie als onderdeel van de studie is, dat thans geheel verschillende theorieën, bijv. die van Marx en de neo-klassieken, zodanig worden behandeld, alsof er geen verschil in wetenschappelijke methode zou zijn. Al eerder was opgemerkt in de discussie van 23 maart dat de neo-klassieken niet voldoende duidelijk maken hoe zij tot theorievorming komen. Ook de opmerking van Rob de Klerk dat juist de methode van onderzoek van de neo-klassieken als een min of meer algemeen aanvaarde methode wordt beschouwd, kan als een pleidooi in dezelfde richting worden opgevat. Rob merkt echter op dat naast de methode ook het systematische uitgangspunt van de theorie zeer belangrijk is: de neo-klassieken gaan uit van schaarse goederen en marxisten gaan uit van de produktieverhoudingen. In de discussie was men het er over eens dat methodologie niet los van de economische theorie moet worden gedoceerd, maar gekoppeld moet zijn aan de behandeling van de theorie. In de discussie over konfrontatiestudie werd gepleit voor de behandeling van originele teksten aan de hand waarvan de theorieën door de docent verder zouden moeten worden toegelicht.

kritiek

Kritiek op de neo-klassieken kan op verschillende wijzen worden geleverd. Ten eerste van buitenaf door kritiek te leveren op de methode waarop wetenschap wordt bedreven en dat je aangeeft hoe dat op een andere wijze kan gebeuren. Ten tweede van binnenuit; je gaat dan in op de wijze waarop een methode werd toegepast. Je laat bijv. zien dat je op basis van dezelfde theorie tot geheel andere uitspraken kunt komen. Rob de Klerk pleitte voor de tweede manier, en gaf als voorbeeld de wijze waarop hij met Boe Thio en Dick van der Laan kritiek heeft geleverd op het model van Hartog en Chan. De discussie die op de eerste morgen van het seminar werd gehouden, is een goede basis voor de onderwijsdag die de aktiegroep op 2 juni a.s. organiseert.

P.S. Het definitieve rapport van de studie-inhoud groep is thans bij de SEF verkrijgbaar.

Aktiegroep Ekonomen.
(naam en adres is bij de redaktie bekend).

VAD PAPERVANGEND

Ook de leerstoelgroep financiering heeft in het 2e trimester gelegenheid geboden deel te nemen aan een papervangende werkgroep voor kandidaten. Zij speelde in op de aktualiteit door te kiezen voor een nadere beschouwing van het ontwerp van Wet op de Vermogensaanwasdeling, meer in het bijzonder de bedrijfs- en financieel-economische aspecten. Het aantal deelnemers

kosten, de kapitaalstructuur van de onderneming. Hieruit kon vrijelijk gekozen worden. Eenieder diende een korte beschouwing van 6 à 7 pagina's te schrijven en een inleiding van 45 minuten te houden. Bij de voorbereiding daarvan adviseerde en beoordeelde één der docenten, Prof. Ankum, Drs Ten Wolde, Drs Koster, Drs Vermeulen en L. Berke.

20 pagina's

De nadruk kwam te zeer te liggen op de schriftelijke "behandeling": iedereen trachtte zijn voorganger te overtreffen in pagina-omvang door beschouwingen van meer dan 20 pagina's samen te stellen. Noodzakelijkerwijs werd de mondelinge toelichting daardoor erg kort, hetgeen ruim 2 uur discussiegelegenheid bood, die veelal nodig bleek. Hinderlijk voor velen waren de tussentijdse wijzigingen in het wetsontwerp. Met name de Memorie van Antwoord bevatte nogal ingrijpende wijzigingen. Van te voren was becijferd dat iedere student ongeveer 160 uur nodig zou hebben om aan de navolgende eisen te voldoen:

het schrijven van een referaat (60 uur), het verslaan van een bijeenkomst (10 uur), het maken van een eindverslag (30 uur) en het voorbereiden en bijwonen van de bijeenkomsten (60 uur). Moeilijk na te gaan is of iedereen deze uren heeft nodig gehad, doch de eis van 160 uur mag redelijk hoog genoemd worden tegen de achtergrond, dat aan het schrijven van een paper 125 uur moet worden besteed.

Op basis van bovenstaande werd de student beoordeeld, waarbij het oordeel voor minimaal de helft berustte op de schriftelijke bijdragen aan de groep.

rekenen

Jammer was het dat de rekenvoorbeelden niet geheel uit de verf kwamen, omdat ze niet genoeg vooronderstellingen bevatten, dan wel onvoldoende toegelicht waren of teveel tijd vergden om geheel door te rekenen.

En of het nu is om aan de kritiek tegemoet te komen, is onbekend, feit is dat voor de te houden slotbijeenkomst op 10 juni Prof. de Galan is uitgenodigd om de macro-economische aspecten van de VAD nader te belichten. Daarover leest u in het volgende ROS-TRA-nummer wellicht meer.

Bewijs daarvoor is het feit, dat de diverse aspecten nu al te veelomvattend waren, wij noemden de fiscale implicaties, de rekenvoorbeelden, de nodige juridische complicaties, die terloops belicht werden, en de vele literatuur, waarvan alleen het wetsontwerp al ongeveer 350 pagina's voor zijn rekening nam.

Wat betreft de inhoud valt op te merken dat reeds gememoreerde feiten en meningen telkens weer vermeld werden, hetgeen mede de omvang van de papiers verklaart. Niettemin is het laatste ook een bewijs van de inzet, die getoond is.

vervolg op pag. 14

Belangstelling voor studie economie taant

Het aandeel van de economie-opleiding in het totale Wetenschappelijk onderwijs zal in de toekomst steeds verder dalen. Dit als gevolg van de relatieve toename van het aantal vrouwelijke studenten en eerstejaarsstudenten met een VWO-opleiding; beide groepen zijn namelijk weinig geneigd economie te gaan studeren en wijken eerder uit naar andere, minder exakte maatschappijwetenschappen.

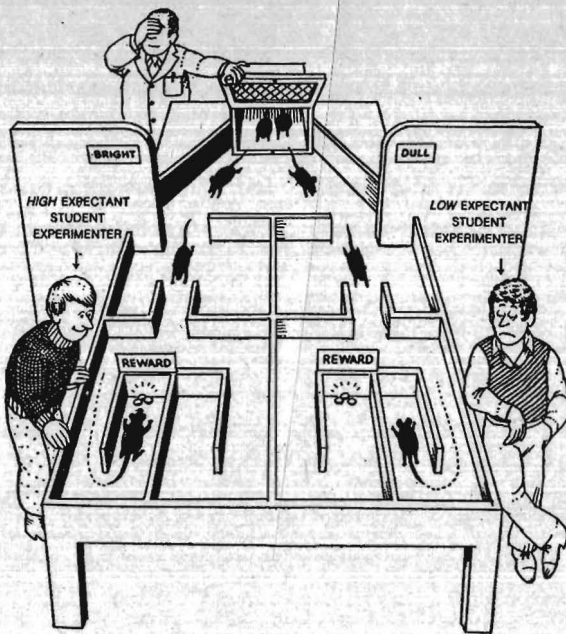
Dit valt te lezen in een rapport dat Van der Zwan, hoogleraar commerciële economie, en Remmerswaal, doktoraal student economie, onlangs aan de commissie studieopbouw van de economische faculteit hebben gepresenteerd. Het rapport is gebaseerd op een skriptie-onderzoek van Remmerswaal, waarin deze heeft geprobeerd prognoses te maken van de aantallen studenten aan de economische faculteit van de EUR tot aan 1991. Uit het onderzoek komt naar voren dat het aandeel van de vrouwen in het VWO nog steeds stijgende is en verder het percentage vrouwen dat uiteindelijk de stap neemt van VWO naar WO t.o.v. de mannelijke kollega's eveneens stijgt. Gekoppeld aan de geringe belangstelling bij de vrouwelijke sekse voor de economie-opleiding betekent dit een relatieve daling van de toekomstige aantallen economiestudenten in het t.o.v. het totaal aantal totale WO af zal nemen. In student WO. Dit effect wordt nog versterkt door de toenemende aantallen studenten

fakulteit tot aan 1984 een lichte stijging ondergaan van 4071 tot 4180, om vervolgens te dalen tot 3928 in 1991.

In de commissie studieopbouw, die zich bezighoudt met het ontwerpen van een nieuwe geherprogrammeerde economiestudie, gaan nu al stemmen op om naast de bestaande studierichtingen een minder exakte studierichting in te stellen, zodat men beter kan concurreren met maatschappijwetenschappelijke zusters als sociologie, politiekologie, e.d. ogiën, waarmee de tanende belangstelling voor de economiestudie wellicht een halt wordt toegevoerd.

met een VWO-A pakket; onder deze groep neemt de belangstelling voor de economiestudie steeds verder af, hetgeen eveneens ten koste gaat van het aandeel van de economie-opleiding in het totale WO. De belangstelling voor de economie-opleiding onder mensen met een VWO-B opleiding ten slotte, blijft min of meer konstant.

Wat een en ander voor de Rotterdamse economie-opleiding betekent is moeilijk te zeggen, omdat het aandeel van de Rotterdamse economiestudenten in het landelijk aantal economiestudenten in de loop van de tijd sterk heeft gefluctueerd. Toch kan in zijn algemeenheid gesteld worden dat het aandeel van de Rotterdamse economische faculteit in het totale WO af zal nemen. In student WO. Dit effect wordt nog versterkt door de toenemende aantallen studenten

Zelfs ratten doen wat van hen verwacht wordt. Uit: Social Psychology and Modern Lit.

Met dank overgenomen uit 'Intermediair' 7 april.

overgenomen uit Quad-Novum 27-4-'77

overgenomen uit KTB 6-5-'77

Bedrog in de wetenschap

Waar ligt de vage grens tussen bewust en onbewust plagiaat? De groeiende stroom van publikaties in diverse talen maakt plagiaat aantrekkelijk. Dat wist emigrant Raptchusky al in 1925. Zijn proefschrift 'Peter de Groot in Holland 1627-1698' voor de universiteit van Amsterdam bleek nagenoeg vertaald uit Russische geschiedschrijvers. In die tijd kon men voor f 500,— twintig stellingen inkluis verdediging laten klaarstomen door een wetenschappelijk ghostwriter. Vandaag heerst alom de wantoestand van het co-auteurschap in wetenschappelijke publikaties, overigens aardig beschreven in de roman van J. Verstreyn 'De kogel in de klok'. Daarin laat de jonge onderzoeker Ezemer zijn artikel lezen aan zijn superieur prof. Gordijn, voordat hij het naar een tijdschrift stuurt. Gordijn veranderde 'will' in 'shall' en 'markedly' in 'notably' en zette zijn naam voor die van Ezemer boven het stuk. Die stuurde het in, kreeg het terug van de referee met 'shall' veranderd in 'will' en 'notably' in 'markedly', maar Gordijns naam nog steeds voor de zijne. Een dergelijk gedegenereerd co-auteurschap is volgens de definitie van Van Dale ook plagiaat.

Erger nog is het gesteld met de talrijke onderzoekers in het bedrijfsleven. Zij zitten in een Robinson Crusoe positie, ook al omdat het bedrijf uit konkurrentiële overwegingen alles zal doen om geheimhouding te verzekeren, hetgeen controle onmogelijk maakt.

'Intermediair' sluit met een onderzoek van psychologen Rosenthal en Lawson maar de realiteit van de uitspraak van Einstein 'If the facts do not fit the theory then the facts are wrong.'

'Zij verdeelden een groot aantal vrijwel identieke ratten over twee groepen studenten. Van de studenten werd gevraagd de intelligentie van de ratten door middel van proeven vast te stellen. De beide proefleiders maakten bij hun instructies aan de studenten duidelijk dat de ene groep studenten zeer intelligente ratten had gekregen, terwijl de andere groep met domme ratten aan de slag moest. De einduitslag van de proeven met de ratten bevestigde de suggesties die Rosenthal en Lawson aan hun studenten gegeven hadden: de ene groep ratten bleek zeer slim en de andere groep ratten bleek zeer dom te zijn.'

vervolg pag. 13

Tevens heeft men zich bij de opzet en voorbereiding onvoldoende gerealiseerd dat het VAD-ontwerp geheel stoelt op de fiscale wetgeving, met name op de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969; een redelijke voorkennis daarvan was zeer gewenst om de financiële aspecten en gevolgen goed te kunnen beoordelen, maar ontbrak helaas bij nagenoeg iedereen.

Aanvankelijk bestond er nogal was scepsis tegen de eng bedrijfseconomische benadering van de VAD; deze diende multi-disciplinair te zijn. De praktijk echter heeft bewezen dat de leerstoelgroep over haar benadering tevreden kan zijn. Gezien de beperkte opzet en tijd was deze juist. Een ruimere aanpak was zijn doel voorbijgeschoten. Tot slot: de diverse onderwerpen slo ten behoorlijk aaneen. De verzorging van voetnoten en literatuur stond secundair. Gesteld kan worden dat er tegen de achtergrond van het feit, dat de VAD een moeilijk, specialistisch en veelzijdig onderwerp is, er bij docenten en studenten best reden tot tevredenheid mag zijn over het resultaat.

rostra zoekt MEDEWERKER. (MNL/VRL)

UIT DE WETENSCHAPPELIJKE STAF, I.V.M. HET VERTREK VAN PROF. LAMBOUY UIT DE REDAKTIE.

ERVARING: NIET VEREIST

TAKEN: HET BEZOEKEN VAN REDAKTIE-VERGADERINGEN

HET SCHRIJVEN VAN ARTIKELLEN

HULP BIJ DE AQUISITIE VAN ARTIKELLEN VAN DE HAND VAN DE STAF IEDERE BEREDWILLIGE MET ENTHOUSIASME EN IDEEËN WORDT UITGENODIGD TE REAGEREN.

sollicitaties voor deze dynamische en interessante job naar kr. 2167

Lastenverlichting geen loonrondes strak beleid

Minister Lubbers: „Economie in 10 punten”

Vorige week werd op deze plaats melding gemaakt van een notitie, waarin minister Lubbers van Economische Zaken, zijn visie geeft op het sociaal-economisch beleid, zoals dat in een volgende kabinetsperiode zal moeten worden gevoerd. In enkele punten samengevat zal hij: lastenverlichting voor het bedrijfsleven is nodig, voor algemene loonrondes is geen ruimte en er moet een strak beleid worden gevoerd om de prijzen in de hand te houden, de koopkracht te handhaven, de werkloosheid en de inflatie te bestrijden. Ook ontvouwd Lubbers in dit stuk, dat hij heeft uitgereikt aan diverse journalisten, een plan om meer werkgelegenheid te scheppen door middel van energiebesparende maatregelen. Verder bracht hij zijn ideeën over de democratisering van het bedrijfsleven onder woorden evenals zijn filosofie over de overheidsstimulering voor het herstel van de economie. Kwesties als hoe gebruik te maken van de techniek blijven ook niet onbesproken in dit „testament” van de bewindsman.

Omdat het stuk „Economie in 10 punten” van groot belang is juist in deze tijd van kabinetsformatie, waarbij de berichten over pessimistische schattingen over de economische ontwikkelingen aan de orde van de dag zijn, dachten we er goed aan te doen deze visie integraal af te drukken. Het woord is dus nu aan de demissionaire bewindsman van Economische Zaken.

1) Werkgelegenheid voorop

In bedrijven, sectoren en regio's zal meer werk moeten blijven en komen. Daarvoor is in de bedrijven extra financiële omslag nodig (twee punten minder arbeidsinkomensquote per jaar). Via meer winst zal er meer werk kunnen komen. Het verband tussen meer winst, meer investeringen en daardoor sterkere bedrijven met meer en beter werk zal in de ondernemingen aan de hand van taakstellingen duidelijk gemaakt worden. De winstbestemming speelt daarbij een grote rol.

2) Tempo geldontwaarding naar beneden

Het nieuwe regeringsbeleid moet een systematische daling (2 procent per jaar) van de loon-prijspiraal zeker stellen. Reeds per 1 juli is actie nodig; via vermindering van de loonkostenstijging moet doortolven van de loon- en prijspiraal voorkomen worden. Door een hard anti-inflatiebeleid zijn strakke beheersing van de collectieve uitgaven en een strak inkomensbeleid.

In het prijsbeleid zullen met name de tarieven van de overheidssector en van dienstverlening, waar geen concurrentie bestaat (waaronder diverse vrije beroepen) scherp bewaakt moeten worden.

4) Democratisering bedrijfsleven

De toekomst van ondernemingen en sectoren is zaak van ieder die daar

werkzaam is. Alleen in een gedemocratiseerd bedrijfsleven kan duidelijk gemaakt worden hoe rendementsverbetering meer en beter werk kan opleveren (investeringsplannen in ondernemingsraden, tripartite overleg van overheid, werkgevers en werknemers in sectoren etc.).

Hierop aansluitend kan bij het arbeidsvoorwaardenbeleid inhoud gegeven worden aan een zo goed mogelijke verdeling van het beschikbare werk (deeltijdbedrijf, vervroegde pensioering en dergelijke) en eerlijke beloningsverhoudingen. De omvangrijke herstructureringsprocessen die zich in onze economie nog geruime tijd zullen voordoen, vragen om een integratie van een bedrijfseconomische en een sociale benadering. Faseringen in de noodzakelijke aanpassingen en gecombineerde defensieve en offensieve acties in de betrokken sectoren en regio's moeten in een tripartite overlegstructuur het antwoord zijn.

5) Geen loketteneconomie

Het herstel van de economie moet via sterkere en gedemocratiseerde ondernemingen en een actieve, op eerlijke verdeling van werk en inkomens ingestelde vakbeweging lopen. De overheid hoede zich voor een loketteneconomie. Bij de onvermijdelijkheid van tal van wettelijke voorschriften zullen deze helder moeten zijn en de vergunningsprocedures doorzichtig en kortdurend.

hoogwaardiger werk, ziekteverzuim en WAO-ontwikkeling terug te dringen.

7) Extra werkgelegenheid door energie- en grondstoffenbesparing

Juist nu bij de structurele onderstroom van verzadigingsverschijnselen en zwakke investeringslust is het de tijd energiebesparende investeringen door te voeren. Een isolatieplan voor woningen en gebouwen alsmede investeringen in verbetering van stookinstallaties en aanleg van stadsverwarming kunnen leiden tot f1 miljard extra investeringen met een werkgelegenheidseffect van 10.000 man per jaar. Daarnaast moeten in het licht van energie- en grondstoffenbesparing gespecialiseerde dienstverlenende bedrijven bevorderd worden. Deze bedrijven kunnen het zich tot taak maken om tegen een vast bedrag per apparaat of per woning erop toe te zien dat allerlei huishoudelijke apparaten met een hoog energieverbruik, een zo lang mogelijke levensduur hebben en daarnaast zuinig blijven functioneren.

In deze aanpak die goed kan zijn voor vele duizenden additionele arbeidsplaatsen past een verlaging van het BTW-tarief op reparatiediensten.

8) Werkgelegenheid en ontwikkelingsamenwerking

Onze inspanningen op het punt van de ontwikkelingsamenwerking moeten toenemen, maar tegelijk moet daarin duidelijker herkenbaar worden de inzet van de arbeidende Nederlander. Dat kan door bij de inzet van Nederlanders in die landen en de uitvoer van goederen uit ons land de bijzondere Nederlandse mogelijkheden te benutten. Daarnaast zullen wij onze overgeschotten op de betalingsbalans moeten vertalen in kapitaalexporten gekoppeld aan de leveranties van kapitaalgoederen. Wij moeten ons vermogen te werken ook inzetten voor hun welvaart. Daar kan geen sprake zijn van verzadiging of tekortschietende vraag.

3) Koopkracht handhaven

Het arbeidsvoorwaardenbeleid zal in het teken moeten staan van de handhaving van de koopkracht. Daarnaast zullen zogenaamde incidentele en secundaire salarisverbeteringen mogelijk zijn. Het gaat daarbij om betere beloningsverhoudingen (vergelijk bijvoorbeeld de nog steeds achterblijvende betaling voor onaangename arbeid en bepaalde soorten van vakmanschap). Daarnaast echter moet er ook loonruimte zijn voor vervroegde pensioering in stagnerende sectoren en regio's. De verdeling van het beschikbare werk zal naast de koopkrachthandhaving het geheel van zgn. incidentele en secundaire verbeteringen jaarlijks tenminste 1,5 procent loonsom bedragen. Er is voorlopig geen ruimte meer voor algemene loonrondes. Het sociale rendement daarvan is te gering. De ene helft gaat op aan extra prijsstijging en de andere helft resulteert in meer werkloosheid.

6) Goed gebruik techniek

De kwaliteit van onze welvaart en het beschikbare werk hangt nauw samen met een goede toepassing van techniek. Het gaat er om de technieken gunste van de mens te gebruiken. In de onderneming geldt dat van de inrichting van de werkplek tot het investeringsplan toe. Dat geldt ook voor de gehele samenleving, waar het betreft een sturing van productietechnieken en consumptiegebruiken zodanig dat een goede inrichting van ons land, een goed milieu en tegelijk een zuiniger gebruik van energie en grondstoffen veilig gesteld worden.

De Wet op de Investeringsrekening brengt tot uitdrukking dat wij verder in techniek willen investeren, maar dat die investeringen dan ook ieder in onderneming en samenleving aangaan.

Technologische en productiviteitsverbetering moeten er meer op afgestemd worden om door grotere betrokkenheid van de mensen bij

9) Menselijke maat en kleinschaligheid

De ontwikkeling van de techniek en de rol van de staat drijft ons naar steeds grotere organisatorische verbanden. Daar moeten wij antwoorden op vinden. Decentralisatie binnen grotere bedrijven, toepassing van kleinschalige technieken en bevordering van het midden- en kleinbedrijf.

Het gaat er steeds om dat mensen zich zoveel mogelijk in vrijheid kunnen ontplooiën en dat de zin van hun arbeid en inzet duidelijk is. Wie werkt mag vergen te weten, waarvoor en waartoe. Een economie is alleen menselijk bij de mogelijkheid van concrete verantwoordelijkheidsbeleving. Wil er voldoende ruimte voor ieder zijn om dat te kunnen doen, dan moeten wij verdergaan met een maatschappij van gelijkwaardigheid.

10) CDA en werkgelegenheid

overgenomen uit "Rechtsom van Max-Lewin."

Wat rechts-Nederland met ons voor heeft

overgenomen uit PT-aktueel 8-6-'77.

MES IN ONZE UNIVERSITEITEN

Wanneer op de wijze, zoals in een vorig artikel gepropageerd, — „Rechts-Om” nr. 17 — een groot deel van het universitaire kaf van het gelukkig nog in ruime mate aanwezige koren zou zijn gescheiden, dringt zich onwillekeurig de vraag op, op welke wijze nog meer op dit uitermate kostbare facet van onze samenleving zou kunnen worden bezuinigd. In de eerste plaats zou dienen te worden overwogen welke faculteiten, gezien de meer dan zorgelijke financiële situatie, in stand gehouden zouden moeten worden en welke zouden kunnen worden opgeheven.

In stand gehouden dienen in de eerste plaats die faculteiten, wier onderlicht een technische ondergrond heeft, zoals de geneeskunde, de plant- en dierkunde en daarmede verbonden arts- en tandheelkunde, de faculteit der chemie en technische vakken, alsmede de juridische faculteit. D.w.z. dus die faculteiten, die niet op een levensbeschouwelijke opvatting zijn gebaseerd. Vóór opheffing komen dan wel in de eerste plaats in aanmerking de faculteit der wijsbegeerte en die der

theologie. De beoefenaars van de eerste bereiken geen praktische resultaten, die de daaraan bestede gelden wettigen en van de verschillende kerkgenootschappen mag men vragen dat ieder voor zich de eigen voorgangers opleidt, omdat van hen, wie het „kerkelijk” leven in het geheel niet interesseert, niet verlangd mag worden, dat zij via de fiscus meebetalen aan instellingen, die zich aan hun levenspatroon onttrekken. Verdere faculteiten, die voor onmiddellijke opheffing in aanmerking zou-

den kunnen komen, zijn bijv. die der Aardrijkskunde en Prehistorie, waarvoor onlangs weer een gewoon hoogleraar in de sociale geografie werd

door
Civis

gevraagd, alsmede de faculteiten voor sociologie, politologie enz. Allemaal kostbare paradepaardjes, waarmede een aantal over hun toeren geraakte intellectuelen hun z.g. „progressiviteit” wil bewijzen en die alleen maar aanleiding zijn tot het uit de ralls lopen van professoren als Delfgauw, Diepenhorst, etc.

Een andere faculteit, waarvan het werkelijke bestaanrecht wel eens aan een zeer nauwkeurige beschouwing zou moeten worden onderworpen, is de Economische Hogeschool in Rotterdam.

Ondanks alle zwaarwichtige beschouwingen en dure en geleerd aandoende woorden, is er één economische wet, waaraan men nooit, maar dan ook NOOIT ontkomt en dat is de „Wet van Vraag en Aanbod”. Maar dat is een wet, die de eerste de beste aardappelhandelaar ook kent en waarvoor men geen miljoenen behoeft uit te geven om te trachten die op welke wijze dan ook te camoufleren.

Het bovenstaande zij onze regering, die op het gebied van de zeer nodige bezuiniging op ieder terrein hopeloos tekort schiet, ter ernstige consideratie aanbevolen.

GELEZEN:
Wat is een kapitalist?
Een anti-kapitalist, tien jaar later.

korrostrapondentie

BRIEF PROF. VERBURG

Amsterdam, 9 mei 1977.

Geachte redactie,
Gaarne wil ik reageren op het ingezonden stuk over prof. Pais in het laatste nummer van Rostra.
Om te beginnen moge ik u erop wijzen dat het Rostra Statuut, zoals het in februari 1976 is vastgesteld, bepaalt, dat ongesigneerde stukken voor verantwoordelijkheid van de Redactie zijn, tenzij zij voorzien zijn van de aantekening dat de naam (namen) van de verantwoordelijke auteur(s) bij de Redactie bekend zijn.
Aangezien destijds de discussie die leidde tot deze afspraak, ontstond naar aanleiding van ingezonden stukken die slechts ondertekend waren met een algemene groepsaanduiding, had u bij het artikel over prof. Pais hetzij de naam van de inzender, hetzij de bovenbedoelde verklaring dienen op te nemen. Zonder een dezer maatregelen bent u als Redactie voor het ingezonden stuk verantwoordelijk. Wilt u dit niet dan raad ik u aan alsnog namen te noemen of de verklaring te publiceren.

Wat de inhoud van het stuk betreft: ik acht de toon waarin het geschreven is, uitermate teleurstellend. Ik dacht dat wij langzamerhand dit niveau van stukken schrijven ontgroeid waren. Dat blijkt niet het geval te zijn. Jammer! Op twee punten wil ik echter nog wel wat nader ingaan.

In de eerste plaats betreft dit de weergave van de kwalificaties die prof. de Wolff over het proefschrift en over de persoon van prof. Pais zou hebben gegeven. Naar aanleiding van het artikel ontving ik een brief van prof. de Wolff, waarvan ik u bijgaand een afschrift zend. Verder commentaar mijnerzijds op dit punt acht ik overbodig.

Ten tweede wil ik een korte opmerking maken over de m.i. ongefundeerde beschuldiging van woordbreuk door prof. Pais. Gezien de titel en de structuur van het verhaal lijkt mij deze beschuldiging namelijk het culminatiepunt van het artikel te zijn.

Welnu: van woordbreuk is geen sprake. Aan Prof. Pais is door het college van bestuur bij zijn benoeming als voorwaarde gesteld dat hij een van zijn beide politieke functies (in de Gemeenteraad en in Provinciale Staten) zou opgeven. Dit heeft hij ook gedaan. Als hij nu zonder meer naast zijn lidmaatschap van de gemeenteraad een kandidatuur van de Eerste Kamer zou hebben aangevraagd, zou m.i. terecht van woordbreuk kunnen worden gesproken, ook al was deze laatste functie destijds niet in het geding. Maar zo liggen de zaken niet. Prof. Pais heeft voor de aanvaarding van de plaatsing op een verkiesbare plaats van de Kandidatenlijst voor de Eerste Kamer aan de voorzitter van het college van bestuur toestemming gevraagd met de mededeling dat hij na zijn verkiezing als lid van de Eerste Kamer zich niet meer verkiesbaar zou stellen voor de Gemeenteraad van Amsterdam. Na een bespreking in het College van Bestuur heeft de voorzitter aan de heer Pais medegedeeld geen bezwaar te hebben.

Ik verzoek u deze brief en de brief van prof. de Wolff in het eerstvolgende nummer volledig te publiceren. Voor de goede orde heb ik een afschrift hiervan gezonden aan het docent-lid van de redactie, die mij verklaarde vooraf niet van de plaatsing van dit ingezonden stuk op de hoogte te zijn geweest (en ook niet kon zijn omdat hij enige tijd

in het buitenland doorbracht). Ook prof. de Wolff en prof. Pais heb ik een copie van deze brief gezonden. Ik hoop dat de schrijver van het ingezonden stuk (ofwel de redactie die tot nu toe verantwoordelijk gehouden dient te worden voor het bewuste artikel) in deze reactie aanleiding vindt om aan prof. Pais en prof. de Wolff zijn of haar verontschuldiging aan te bieden voor de toch wel erg onheuse bejegening.

Ik wil graag eindigen met een welgemeend advies aan de redactie. Ik geef u in overweging om in de toekomst ingezonden stukken die kritiek op een of meer personen bevatten, slechts te plaatsen nadat aan de betrokkene(n) de gelegenheid is gegeven een reactie voor hetzelfde nummer te schrijven. Voor alle duidelijkheid: ik heb altijd bepleit en ik blijf bepleiten dat de redactie van een blad als Rostra onafhankelijk van bestuursorganen moet kunnen werken. Ik blijf evenzeer van mening dat in een faculteitsblad ruimte moet zijn voor het uiten van bezwaren tegen of kritiek op allerlei zaken. Maar dan wel vraag in een correcte vorm, al is dat niet de primaire verantwoordelijkheid van de redactie en zal zij zeer terughoudend moeten zijn met het weigeren van of het stellen van voorwaarden aan ingezonden stukken. Het geven van een kans tot verdediging in hetzelfde nummer als waarin een aanval wordt geponeerd, acht ik daarbij echter een zaak van normaal redactioneel beleid voor een blad als het onze.

Hoogachtend,
(w.g.) Prof. Dr. P. Verburg

BRIEF PROF. DE WOLFF

Amice,

Met verbazing en verontwaardiging heb ik kennisgenomen van publicaties in de pers betreffende het wetenschappelijk niveau van collega Pais. Ik kan mij voorstellen, dat hij door deze berichten, die suggereren dat zijn proefschrift, waarop hij eind 1972 bij mij is gepromoveerd, door mij als zeer matig is beoordeeld en bovendien dat ik hem niet professorabel zou achten, ten eerste is gegriefd, maar zij tasten ook mijn goede naam aan.
Het is bepaald niet mijn gewoonte proefschriften van onvoldoende kwaliteit te accepteren en dat geldt eveneens voor de dissertatie van collega Pais. Bovendien werd de volledige medeverantwoordelijkheid ervoor gedragen door de huidige minister van financiën, onze

toenmalige collega Duisenberg, die ook deel uitmaakte van de promotiecommissie, waarin nog verschillende andere vooraanstaande economen, zoals collega Hennipman, zitting hadden. Geen hunner heeft bedenkingen tegen de kwaliteit van het proefschrift naar voren gebracht. Tenslotte is het ook in de wetenschappelijke pers gunstig beoordeeld.

Daar komt nog bij, dat het, zoals je bekend is, enige tijd vóór de promotie in de bedoeling van de Faculteit lag, de heer Pais voor het hoogleraarschap voor te dragen, zodra zijn promotie een feit zou zijn. Dat was ook mij volledig bekend en zo ik hem niet professorabel geacht zou hebben, dan ware het toch wel heel vreemd geweest als

ik, door het accepteren van een proefschrift van onvoldoende kwaliteit, aan zijn benoeming tot hoogleraar mijn medewerking zou hebben verleend.

De herkomst der berichten is mij dan ook een volmaakt raadsel. Ik kan alleen met nadruk stellen dat zij uit de lucht gegrepen zijn. Indien je deze brief op enigerlei wijze zou willen bezigen om te trachten verdere discussie omtrent mijn vermeende opvattingen over deze zaak te voorkomen, dan geef ik je daar toe gaarne de volledige vrijheid. Ik zelf ben niet van plan op dit onwaardig soort berichten nader in te gaan.

Met vriendelijke groeten,
(w.g.) P. de Wolff.

VERKLARING VAKGROEP MICRO- ECONOMIE

Tot zijn verrassing kreeg de vakgroep een zogenaamd verkiezingsnummer van Rostra in zijn bus, waarin niet zozeer de faculteits- of universiteitsverkiezingen maar de landelijke verkiezingen centraal bleken te staan. Met verantwoordiging heeft de vakgroep kennis genomen van de herhaalde insinuaties t.a.v. de wetenschappelijke kwaliteit van de voorzitter van de vakgroep. Deze insinuatie kan op geen enkele wijze worden gestaafd. Prof. Pais is er integendeel, ingeslaagd het onderwijs in de prijstheorie binnen enkele jaren op te voeren tot het internationale niveau van het vak. De vakgroep ziet voorts niet in op welke wijze loze, persoonlijke verdachtmakingen kunnen bijdragen aan de sfeer van gezamenlijk overleg tussen docenten en studenten, die voor het oplossen van de onderwijsproblemen van de economische faculteit toch zo dringend vereist is.

Drs. J.W. de Beus
Drs. H.W. van Dekken
Drs. E. Dirksen
Prof. Dr. J. van den Doel
Dr. M. Ellman
Prof. Dr. C. Goedhart
Mw. N. Hennen
M.H. Kolk
Drs. J.J. Meltzer
B. van der Meys
Drs. J.G. Odink
Mw. M. Ouwejan
Drs. J.S. Schoorl
Drs. H.D. van der Staak
J.A.J. Wagemakers
Mw. R. Wanders
H. Wolf

IN MEMORIAM MARTIN GOEDINGS

Toen Martin Goedings, doctoraal student in de economie, op 28 april jl. door twee zakkenrollers in de tram werd doodgestoken, heerste in onze Faculteit een diepe verslagenheid. De dag erop werd in de kantine gefluisterd; het afnemen van tentamens was onmogelijk omdat de hoofden er niet naar stonden. Men zegt wel eens: over de doden niets dan goeds, maar ook over de levende Martin kan ik niets dan goeds vertellen. Hij was in de eerste plaats een ontzettend aardige jongen, die voor iedereen een goed woord overhad, die meer tijd besteedde aan de scripties van zijn mede-studenten dan aan die van hemzelf, die zijn leermeesters niet als lakei of als agitator, maar als psycho-therapeut kon toespreken.

Martin was niet alleen aardig, maar ook scherp. Hij was één van mijn beste studenten. Er waren vele problemen, waarover hij een boek of een artikel had gelezen. Over de vraagstukken van welvaartstheorie en economische orde, waarin hij zich had gespecialiseerd, kon ik diepgaande gesprekken met hem voeren. Voor het laatste van de vier zware tentamens die hij bij mij aflegde, haalde bij een 9,5 - een prestatie die hij angsvallig tegenover zijn vrienden trachtte te verzwijgen. Zijn afstudeerproject, waarvan hij het eerste schriftelijke verslag drie dagen voor zijn dood bij mij inleverde, ging over de werkloosheidsbestrijding als doelstelling van economische politiek. Een unvollendete.

Ons medeleven gaat uit naar zijn vriendin, Diana Sneep, met wie hij samenwoonde en die al haar toekomstverwachtingen plotseling moest opgeven, en naar vader en moeder Goedings, die hun leven lang gesappeld hebben om hun kinderen te laten studeren, en die nu de slag moeten verwerken dat hun enige zoon, vlak voor de eindstreep, werd neergehaald en zich nooit meer verder zal kunnen bewijzen.

Martin studeerde op het probleem van de werkloosheid, want hij was op zijn eigen houtje, zonder ouderlijke traditie, lid van de Partij van de Arbeid geworden. In zijn Amsterdamse afdeling ploeterde hij om de afstand tussen arbeiders en de intellectuele economiestudent te overbruggen. Dat hem dit nu eens niet lukte, was voor hem een grote teleurstelling. Desondanks hield hij vol. Het eerste werkstuk, dat hij drie jaar geleden bij mij inleverde, ging over Niskanen's theorie van de bureaucratie. Hij zag scherp hoe een bureaucratie een geweldige produktie kan opleveren, maar het meest elementaire probleem, de veiligheid en de leefbaarheid in de grote steden, niet kon oplossen. Zijn oplossing was echter niet het leveren van allerlei kritiek op ambtenaren of hun bazen, maar het wijzigen van de zogenaamde "structuren", i.c. de economische orde van een grote stad. Hij wilde decentralisatie, zodat elke wijk weer zijn eigen gemeentehuis, zijn eigen ambtenaren en zijn eigen agenten heeft, die de mensen en hun problemen begrijpen. Ik zei het al: Martin bestudeerde het probleem van de werkloosheid vanuit het welvaartstheoretische aspect. Want hij zag dat de grote maatschappelijke problemen uiteindelijk alleen kunnen worden opgelost door de oorzaken van de problemen weg te nemen: de slechte woonomstandigheden van veel kinderen en het zinledige arbeidersperspectief van veel ouderen. Hij wilde schrijven over het internaliseren van de aan woon- en werkomstandigheden verbonden negatieve externe effecten. Maar van de problemen, die hij zo scherp signaleerde, werd hij zelf het slachtoffer. Hij was als het ware een kankeronderzoeker in wording, die door de kanker werd geveld voordat hij het anti-kankervirus had uitgevonden. Maar als er nu studenten zijn, die zijn onderzoek even pragmatisch, maar even idealistisch, willen voortzetten, heeft Martin Goedings niet voor niets geleefd.

Hans van den Doel.

PROPEDEUSE

Beste Mede-studenten,

Ik ben maar even in de pen geklommen om enige propedeuse-onvrede met het huidige systeem te laten blijken. Wat is namelijk het geval? Al een maandje hol ik dagelijks, met grote spoed, op de brievenbus af om te kijken of de uitslagen van het tentamen Makro-A er al zijn. Eenieder zal nu wel begrijpen dat de onvrede hieruit bestaat, dat mijn dagelijkse sprintje naar de brievenbus nog niet gehonoreerd is. Geregeld wordt mij door geïnteresseerde buitenstaanders gevraagd hoe ik mijn tentamen dit keer (het is de tweede keer al) heb gemaakt. Mijn steevaste antwoord moet dan natuurlijk luiden dat ik het nog niet weet. Hierop merken zij - begrijpelijk voor een buitenstaander - op, dat het zeker moeilijk na te kijken is. Helaas, want zoals uit dit stukje blijkt, ligt de gang van zaken op de fakulteit mij zeer na aan het hart, moet ik mijn geïnteresseerde ondervrager ook op dit gebied teleurstellen; ik vertel hem

dan dat het bewuste tentamen bestond uit 15 multiple-choice vragen en twee open vragen. Het nakijken van 15 m.c.-vragen kan maximaal 1½ minuut duren (iedereen kan dat nagaan). Vervolgens is het vermelden waard, dat een gemiddelde leerling ongeveer 40 minuten heeft om zijn twee open vragen op te lossen; een ervaren docent, voor wie die twee sommen natuurlijk een peuleschilletje zijn, moet dus in een klein kwartier de open vragen wel kunnen nakijken. Een kleine optelsom leert ons dan dat de nakijktijd per tentamen één kwartier is. Als er 100 mensen aan het tentamen meededen, geeft dat 25 uur nakijktijd. 'Zeg dat 4 docenten de krachten bundelen om door deze rijstebrijberg van nakijkwerk heen te komen, dan heeft elk van deze zeer begaafde mensen ongeveer zes uur nodig, om zijn deel na te kijken. De mensen aan wie ik dit alles heb voorgerekend, vinden het maar gek dat ik dat ik de uitslag na meer dan een maand nog niet in de bus heb. Ik ook!

Henry Lissaur (B1)

STUART HOLLAND

Het was verfrissend om op onze faculteit eens een econoom officieel te horen uiteenzetten, dat de oorzaak van de stagnatie in de economie niet in de eerste en zeker niet in de enige plaats gezocht moet worden in een te hoog niveau van de loonkosten.

Van veel groter belang moet daarentegen het voortgaande concentratieproces in de volkshuishouding worden geacht. De ontwikkeling, dat een steeds groter aantal bedrijfstakken en zelfs de economie van het land als geheel wordt gedomineerd door een gering aantal grote ondernemingen, die zich in toenemende mate onttrekken aan de klassieke economische wetmatigheden.

Even opmerkelijk maar in dit verband coherent was de uitspraak, dat van de traditionele economisch-politieke maatregelen weinig meer verwacht mocht worden.

Aan het woord de Engelse econoom Stuart Holland op een op 24 mei jl door de SEF en de Aktiegroep Economen georganiseerd seminar onder de titel: "Mogelijkheden en moeilijkheden voor een progressief structuurbeleid". Eerder tijdens dit seminar hadden de FNV-medewerker Maarten van Klaveren en ondergetekende, Wim Schoutendorp van de leerstoel Externe Organisatie op tamelijk gedetailleerde wijze de herstructurering in de confectie-industrie en de scheepsbouw in ons land belicht. Stuart Holland daarentegen ging aan de hand van Engelse ervaringen in op de meer algemene uitgangspunten van de industriepolitiek.

taboe

Zoals bekend wordt in ons land bij voortdurende en in velerlei variaties verkondigd, dat de rendementen structureel omhoog moeten. Met name door matiging van de loonkostenstijging. Pas indien het ondernemersklimaat op deze wijze is verbeterd kan de lust tot investeren toenemen en zal de werkgelegenheid in ons land niet verder achteruit hoeven te gaan.

Een redenering in navolging van publicaties van de ondernemersverbonden en het Centraal Planbureau. Een redenering ook waar zelfs sommige vakbondswoordvoerders zich niet geheel los van blijken te kunnen maken. Tegenover het klassieke ondernemersstreven naar verbetering van de rendementen, lijkt het even klassieke vakbondastreven naar reële verbetering van het loon onder invloed van genoemde redeneringen geheel in de taboesfeer terecht gekomen te zijn.

De Engelse ervaring leert echter, aldus Stuart Holland, dat zelfs een drastische daling van het reële loonniveau niet tot het gewenste herstel van de economische bedrijvigheid hoeft te leiden. Het sterk achterblijven van de vakbondseisen bij de voortdurende prijsstijgingen heeft tot dusverre geen enkele oplossing voor de Engelse industrie in het verschieft gebracht.

Hetzelfde geldt voor de gebezigde macro-economische maatregelen. De sterke devaluatie van het pond lijkt volgens

Holland eerder de import dan de export bevorderd te hebben, wat geheel in tegenpraak is tot de klassieke theorie.

garanties

Aarzelend begint in ons land door te dringen, dat er van enig automatisme in de trits winst-investeringen-werk geen sprake is.

Weten individuele ondernemers en bedrijfs-economen reeds lang dat uitbreidingsinvesteringen eerst plaats vinden indien vraagfactoren daar aanleiding toe geven -- inmiddels hebben ook de ondernemersverbonden laten weten geen garanties te willen geven, dat meer winst tot meer werk zal leiden.

In reactie hierop werden tijdens de recente vakbondsacties op dit punt toch enige garanties verlangd. Deze leuze heeft echter niet meer dan een propagandistische rol gespeeld. Het volstrekt onuitgewerkt zijn van dit item, het ontbreken van een scherp-omlijnde visie over het functioneren van de economische werkelijkheid zal hieraan niet vreemd zijn geweest.

De Nederlandse regeringspolitiek -- en de verkiezingswinst voor Den Uyl lijkt hier geen verandering in te gaan brengen -- houdt echter vast aan de eigen-verantwoordelijkheid van de ondernemingen en wil naast het incidenteel inspringen op acute nood-situaties, slechts een voor investeren prettig klimaat scheppen. De omvangrijke subsidiepot van Lubbers (f 20 mrd gedurende 3 jaar) staat daarbij vrijblijvend voor de ondernemingen gereed.

doortastend

In schril contrast tot de wat wijfelende houding van de Nederlandse sociaal-democratie staan zowel de analyse als de voorgestelde maatregelen van Stuart Holland, die in deze optreedt als woordvoerder van de vakbondstroming binnen het Engelse Labour.

Eerst de analyse. In vlotte schema's en gemakkelijk getekende grafieken op het schoolbord: de overheersende positie van het grote bedrijfsleven ten opzichte van de rest van de economie. Een ruwe karakteristiek van hoe een grote onderneming behalve zijn produktie technische schaalvoordelen, vooral ook zijn commerciële en financiële positie uitnuut. Daarnaast de verschillende wijzen waarop de overheid het geschetste concentratieproces ook van haar kant tot dusverre heeft bevorderd. Holland weet in dit kader te vertellen, dat de grote ondernemingen in Engeland in totaal evenveel subsidies etc. van de overheid ontvangen als ze aan belasting afdragen. Een analyse kortom die niet sterk afwijkt van de literatuur, die bij ons in de leerstoel Externe Organisatie bestudeerd wordt.

In de uiteenzetting van Holland wordt benadrukt, dat een adequate economische politiek ten aanzien van dergelijke in de economie centraal staande ondernemingen een specifiek beleid zal moeten voeren.

Wanneer de centrum-ondernemingen in overeenstemming handelen met het maat-

schappelijk en politiek als noodzakelijk geformuleerd beleid, dan is daarmee de helft of meer van de produktie, van de investeringen, van de werkgelegenheid en van de prijzen onder maatschappelijke controle.

De kleinere onderneming in de periferie zullen dit via de grote ondernemingen doorgevoerde beleid bovendien in grote lijn moeten volgen. Zoals trouwens ook nu reeds het geval is.

vakbeweging

Stuart Holland zoekt het dus in de nationalisatie van een aantal grote ondernemingen. Of, zoals hij het wel eens minder vergaand formuleert: plannings overeenkomsten.

Holland beseft echter, dat daarmee op zich nog niet alle problemen opgelost zijn. Immers in Engeland zijn er reeds vele genationaliseerde ondernemingen, zoals wij trouwens in ons land de PTT, DSM en de NS kennen. Bij het verwijzen naar dergelijke overheidsbedrijven blijkt echter direct al, dat deze onder de huidige verhoudingen kwa beleid niet wezenlijk verschillen van grote particuliere ondernemingen.

Holland wil daarom aan het begrip nationalisatie een andere inhoud geven. Met name door de vakbeweging op de verschillende niveaus van de economie (dus nationaal, zowel als op het niveau van de onderneming, de divisie en de fabriek) actief te laten intervenseren.

In dit verband is de kritiek van Holland en de zijnen binnen de linker vleugel van Labour aan het adres van Harold Wilson, dat deze wel ondernemingen nationaliseerde, maar vervolgens naliet met deze overheidsbedrijven en met inschakeling van de vakbeweging een planmatige politiek tot stand te brengen. "Wilson had niet alleen geen strategie om het kapitalisme te veranderen, maar zelfs niet om het te besturen."

Tot zover in het kort Stuart Holland. Hoewel er naar aanleiding van zijn verhaal nog zeer veel vraagtekens te zetten zijn bij de verschillende onderdelen van zijn voorstellen, een toch alleszins positieve bijdrage aan de discussie over een progressief industriebeleid.

Te meer, omdat in Frankrijk rond het Program Commun soortgelijke denkbeelden en vraagstukken aan de orde zijn.

Interessant is daarbij ook de wisselwerking tussen economische denkbeelden en de vraagstukken waarvoor de progressieve beweging zich politiek gesteld ziet.

Daarbij gaat het niet alleen om een meningenstrijd, maar ook om het machtsvraagstuk in de maatschappij.

wim schoutendorp.

Voor beginnende economen ligt er ook in onzekere tijden een kei van een baan bij Van Dien+Co

Voor kwaliteit is er nu eenmaal altijd werk. Werk dat je toekomt. Want als je na drie jaar praktijk het accountantsdiploma in je zak hebt, dan ga je bij Van Dien+Co ook accountantswerk doen. In onze groeiende organisatie ontstaan immers steeds nieuwe accountantsplaatsen, zodat je carrière niet wordt geblokkeerd.

Voorwaarde is wél, dat je in de bedrijfseconomische richting bent afgestudeerd. Dat je keuzepakket de accountancyvakken omvat. Dat je werklustig bent. En over gezond verstand beschikt.

Als je al weet, dat de accountancy geen saai en sullig beroep is, dan kunnen wij je nog vertellen:

- dat de accountancy de laatste jaren steeds meer maatschappijgericht – en technisch-methodisch – steeds geavanceerder wordt, waardoor een grote verscheidenheid aan boeiende functies en werkgebieden is ontstaan;
- dat, om eens over werkomgeving te praten, de kantoren van Van Dien+Co modern-aantrekkelijk zijn ingericht, een sfeer van de hedendaagse verhoudingen ademen;
- dat Van Dien+Co elk jaar een sociaal jaarverslag laat verschijnen, waarin het personeelsbeleid in openheid voor ieder uit de doeken wordt gedaan;
- dat je bij Van Dien+Co gezond-snel zèlf naar de cliënt gaat, dat je in de accountancy een grote mate van zelfstandigheid geniet en dat je veel extern bezig bent;
- dat je bij Van Dien+Co niet in de massa ondergaat, maar, integendeel, op tal van carrièrelijnen kunt inspelen.

Een kei van een baan. Een moderne, afwisselende job, waarin je in feite je carrière zelf in de hand hebt. Als je de kennis en de wil bezit om dat waar te maken, dan willen wij je graag zien. Bel op of schrijf een brief aan ons hoofd personeelszaken. Wij nemen dan contact met je op.

**VAN DIEN+CO - Accountants,
Amsterdam-Oost, Fizeastraat 2,
telefoon 020-91 01 11**

AMSTERDAM
APELDOORN
ARNHEM
BREDA
EINDHOVEN
ENSCHEDÉ

'S-GRAVENHAGE-RIJSWIJK
GRONINGEN-HAREN
HAARLEM
'S-HERTOGENBOSCH
HOOGVEEEN
LEEUWARDEN

LOCHEM
MAASTRICHT
ROTTERDAM
TILBURG
UTRECHT
VENLO

ZAANDAM
ZWOLLE

ANTWERPEN
BRUSSEL
WILLEMSTAD-CURACAO
ORANJESTAD-ARUBA
PHILIPSBURG-ST. MAARTEN
CARACAS-VENEZUELA